

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra pastorální a spirituální teologie

Kristýna Dvořáková

Křesťanská výchova

**Slavení velikonočního tajemství v dnešní církvi a
jeho židovské kořeny**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Dr. Michael Špaček

OLOMOUC 2011

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem přitom pouze uvedené prameny a literaturu.

.....

V Grešlovém Mýtě dne 7. listopadu 2011

Děkuji Dr. Michaelovi Špačkovi za odborné vedení práce a poskytnutí cenných rad i podnětů zejména při uspořádání práce a při volbě vhodné literatury.

Děkuji také sr. Lucii Kopasové za konzultaci a poskytnutí potřebných materiálů.

Svému manželovi děkuji za toleranci, trpělivost a ochotnou pomoc. Všem dalším členům rodiny děkuji za obětavost při hlídání mých malých dětí.

OBSAH

ÚVOD	6
1. ŽIDOVSKÉ KOŘENY SLAVENÍ MYSTERIA PASCHY	9
1.1 ŽIDOVSKÁ MODLITBA A LITURGIE.....	9
1.1.1 Zásadní postavení modlitby berakah	10
1.1.1.1 Berakot u jídla.....	11
1.1.1.2 Berakot jednotlivce	12
1.1.2 Šema Jisra'el	13
1.1.3 Tefila	14
1.1.4 Keri'at ha-Tora.....	15
1.1.5 Kaddiš a kedušah	16
1.2 ŽIDOVSKÉ SVÁTKY	17
1.2.1 Šabat.....	18
1.2.2 Poutní svátky	20
1.2.2.1 Pesach	21
1.2.2.2 Šavuot	21
1.2.2.3 Sukot.....	22
1.2.3 Menší svátky	23
1.2.3.1 Chanuka.....	23
1.2.3.2 Purim.....	23
1.3 PESACH – NEJVĚTŠÍ SVÁTEK ŽIDŮ.....	24
1.3.1 Vývoj svátku	24
1.3.2 Liturgické ztvárnění	27
1.3.2.1 Přípravy.....	27
1.3.2.2 Pesachové pokrmy	27
1.3.2.3 Průběh a struktura pesachového sederu.....	28
1.3.3 Ideový obsah	32
2. VELIKONOČNÍ TAJEMSTVÍ V DĚJINÁCH A ŽIVOTĚ CÍRKVE. 34	
2.1 VÝZNAM VELIKONOČNÍHO TAJEMSTVÍ.....	34
2.2 LITURGIE MÍSTEM AKTUALIZACE VELIKONOČNÍHO TAJEMSTVÍ.....	36
2.3 VÝVOJ SLAVENÍ.....	39
2.3.1 Neděle – týdenní velikonoce.....	39
2.3.2 Roční slavení velikonoc	44

2.3.3	Utváření Velikonočního tridua.....	46
2.4	LITURGICKÁ FORMA DNES.....	48
2.4.1	Velikonoční triduum	48
2.4.1.1	Zelený čtvrtek.....	48
2.4.1.2	Velký pátek.....	49
2.4.1.3	Velikonoční vigilie	50
2.4.2	Neděle – den Páně a její bohoslužba.....	53
2.4.3	Svátosti.....	56
2.5	ANALOGIE ŽIDOVSKÉ A KŘESŤANSKÉ BOHOSLUŽBY	57
2.5.1	Berakah – eulogia.....	58
2.5.2	Kedušah – Sanctus	60
3.	SLAVENÍ VELIKONOČNÍHO TAJEMSTVÍ V DNEŠNÍ CÍRKVI... 62	
3.1	AKCENT NA SLAVENÍ MYSTÉRIA PASCHY PO II. VATIKÁNSKÉM KONCILU	62
3.2	KOMUNITA BLAHOŠLAVENSTVÍ JAKO ŽIVÝ OBRAZ SLAVENÍ VELIKONOČNÍHO TAJEMSTVÍ S JEHO ŽIDOVSKÝMI KOŘENY	66
3.2.1	Spiritualita.....	66
3.2.2	Vztah k Izraeli	67
3.2.3	Liturgie.....	68
	ZÁVĚR.....	71
	BIBLIOGRAFIE	73
	SEZNAM ZKRATEK.....	76
	ANOTACE.....	77
	ANNOTATION	78

ÚVOD

Velikonoční tajemství je svým významem postaveno do středu dějin spásy, do středu života každého křesťana. Smrtí a zmrtvýchvstáním nás Kristus přivedl „na cestu nového života“ (Řím 6,4).

Události završující dějiny spásy se odehrávají v atmosféře židovského svátku Pesach. Ten je živou připomínkou události velmi zásadní pro další dějiny Izraele. Je to exodus, nabytí svobody a svébytnosti dosud zotročovaného národa.

Nelze přehlížet toto „pozadí“ Kristovy smrti. Je zde totiž zcela jistá kontinuita, která by měla být nazírána v souvislostech a neměla by být vytrhována z kořenů.

Kristus završuje přejítí Izraele z otroctví do svobody svým přejitím ze smrti do nového života.

Téma velikonočního tajemství má hluboce osobní rozměr pro každého křesťana. Slovy svatého Pavla jsme ujištěni, že Otec dává svého Syna za každého z nás: „On neušetřil vlastního Syna, ale za nás všechny jej vydal; jak by nám spolu s ním nedaroval všechno?“ (Řím 6,32).

I pro mě je tato událost natolik velká a zároveň natolik osobní, že spolu s dalšími několika okolnostmi mi byl vztah k prožívání Kristova tajemství impulsem pro volbu tématu diplomové práce. Dalším aspektem, který určoval směr mého rozhodování, bylo přátelství ze školních let s dívkou hledající a nalézající svoji víru u našich starších bratrů ve víře. Záblesky z těchto let, úlomky rozhovorů o „našem“ a „jejich“ Bohu, o kterém jsme obě věděly, že je týž, ve mně přetrvávají dodnes. Nakonec je zde Komunita Blahoslavenství. S tou jsem se setkala právě v době zmíněného přátelství a velmi mne potěšilo, jak hluboký vztah chovají její členové k Izraeli, a že se tento rozměr promítá také do slavení a dalších rovin života Komunity. V neposlední řadě stojí za zmínku kultura slavení Komunity, která dodává patřičnou hloubku, krásu a také radost každé liturgii.

V první části této práce se obeznámíme s židovskou modlitbou, liturgií a slavením svátků. Zvláštní pozornost bude věnována modlitbě požehnání –

berakah, která je velmi významná pro křesťanskou eucharistickou modlitbu. Dalším důležitým bodem je svátek *Pesach*, který z několika důvodů úzce souvisí s naším slavením.

Druhá část se věnuje významu velikonočního tajemství, jeho zásadnímu postavení v křesťanském životě, v dějinách spásy. Následně je pojednáno o vývoji slavení velikonočního tajemství a také o liturgii dnešní, která zaznamenala po II. vatikánském koncilu převratné změny. Nakonec je tu analogie židovské a křesťanské bohoslužby, jsou zdůrazněny zásadní prvky, které tvoří spojnici mezi oběma liturgiemi.

V poslední části se zamyslíme nad vlivem ustanovení II. vatikánského koncilu, která se zabývala liturgií a slavením velikonočního tajemství. Na úplný závěr se dozvíme o Komunitě Blahoslavenství jako místu živého setkávání s Kristem ukřižovaným a vzkříšeným, a jako místu modliteb za Izrael.

Metodou shromáždění vhodné literatury, jejím studiem a následně pohledem na praktické naplnění probíraného tématu v životě Komunity Blahoslavenství, se pokusíme o ucelené a konstruktivní pojednání, které by mělo přinést přehledné informace potřebné k základnímu uchopení tématu velikonočního tajemství s jeho židovskými kořeny a s jeho praktickým prožíváním v současné církvi, konkrétně v Komunitě Blahoslavenství.

Základní literatura, o níž se budeme opírat, je tvořena v první části zejména dílem o židovské modlitbě *Carmina Di Sante* a prací Františka Kunetky zabývající se židovskými kořeny křesťanské anafory, k tomu pak náležejí další publikace o židovských svátcích a liturgii.

V dalších částech nám budou výchozími především Dokumenty Druhého vatikánského koncilu spolu s knihami pojednávajícími o liturgice od Adolfa Adama a publikací o liturgickém slavení Františka Kunetky. Čerpat budeme i z Písma svatého a Misálu.

Práce si dává za cíl hlouběji porozumět významu Kristova velikonočního tajemství. Přivést člověka k tomu, aby si podstatněji uvědomil, jak velký dar dostal od Otce: „Neboť Bůh tak miloval svět, že dal svého jediného Syna, aby každý, kdo v něho věří, nezhynul, ale měl život věčný“ (J 3,16).

Liturgické slavení Ježíšova tajemství nám dává plnou účast na jeho smrti a vzkříšení. Při každé eucharistii je aktualizováno tajemství smrti a zmrtvýchvstání. Je důležité, aby si člověk uvědomoval velikost této situace a s náležitým vědomím ji prožíval.

K tomu lze, věřím, přispět i poznáním kořenů – poznáním židovské spirituality a liturgie. Modlitby, které pronášel sám Kristus, jeho učedníci, matka, to jsou modlitby i dnešního Izraele. Nelze tedy ponechat bez povšimnutí texty, obřady, rituály, kterými sám Ježíš uctíval svého Otce, když se k němu modlil.

Nejdříve se tedy budeme snažit proniknout do židovského světa modlitby a slavení a následně přesuneme pozornost k liturgii křesťanské, s jejími nejdůležitějšími etapami od dob apoštolských, přes II. vatikánský koncil až po současnost. Budeme tak odkrývat jednotlivosti i celky, které se v obou liturgiích shodují, budeme se snažit vyzdvihnout společné jádro obou slavení, kterým je oslava Božích skutků spásy vůči nám.

1. ŽIDOVSKÉ KOŘENY SLAVENÍ MYSTERIA PASCHY

Židovská modlitba a liturgie otevírá cestu k lepšímu pochopení i prožívání liturgie křesťanské. Na souvislosti, které mezi oběma liturgiemi nacházíme, lze nahlédnout, když vedle sebe klademe pojmy jako ekklesia a synagoga, bohoslužba slova a *Keri'at ha-tora* („čtení Tóry“), křest a *mikve*¹, neděle a *šabat*, půst a *Jom kipur*², kázání a *midraš*³, a samozřejmě velikonoce a *Pesach*. Nejde o to popírat původnost křesťanské liturgie a omezovat ji pouze na pokračování liturgie židovské, ale je třeba vymezit, odkud křesťanská liturgie pramení, kde hledat půdu, z níž vyrůstá.

Novost křesťanské liturgie nalzáme v christologické reinterpetaci toho, co již předložil judaismus. Vánoce nyní připomínají Ježíšovo narození, velikonoce Ježíšovu smrt a zmrtevýchvstání, letnice dar Ducha svatého, toto je ale třeba chápat jako potvrzení a završení židovských svátků, ne jako jejich popření či obsahové vyprázdnění.⁴

1.1 ŽIDOVSKÁ MODLITBA A LITURGIE

Modlitba je pro věřícího Žida nepostradatelnou a samozřejmou součástí každodenního života. Být věřícím znamená prožívat každou událost dne v Boží přítomnosti a všechny prožité skutečnosti pak promítnout do modlitby.

Modlitbou je Bohu neustále vzdávána chvála a dík za jeho láskyplné činy, za zjevení jeho velikosti a moci a jeho sdílení v dějinách vyvoleného národa. Člověk je prostřednictvím modlitby stále upomínán na to, že vyšel ze Stvořitele a je s ním spojen. Spiritualita živé modlitby uschopňuje člověka k tomu, aby všude kolem sebe viděl Boží dílo oslavující se ve stvořených věcech.⁵

Židovská liturgie je velmi rozmanitá, modlitební sborník, o který se liturgie opírá, sestává z mnoha různorodých textů. Spadají sem prosby,

¹ Lázeň k rituální očistě.

² „Den smíření“ je dnem přísného postu.

³ Metoda výkladu Tóry a spisy obsahující tyto výklady.

⁴ Srov. DI SANTE, C., *Židovská modlitba. K počátkům křesťanské liturgie*, s. 222.

⁵ Srov. KUNETKA, F., *Židovské kořeny křesťanské anafory*, s. 2.

díkůvzdání, požehnání, věroučné texty, právní ustanovení, poetická díla a etická pojednání. Základní struktura liturgie je ale srozumitelná, je soustředěna kolem tří základních modliteb, jež se od sebe liší obsahem i strukturou. Těmito ústředními body jsou *Šema Jisra'el*, *Tefila* a *Keri'at ha-Tora*. Nad tím vším a v tom všem stojí ještě prvek, který je zásadní pro židovskou modlitbu, a to požehnání – *berakah*, s ním se setkáváme napříč veškerou liturgickou modlitbou, ať už pronášenou společně či individuálně.⁶

1.1.1 ZÁSADNÍ POSTAVENÍ MODLITBY BERAKAH

Berakah je hlavní formou židovské modlitby. Výraz je odvozen od slova *barak* – žehnat. Modlitbou požehnání je Bůh veleben a oslavován za svoji dobrotivost, kterou projevuje svému lidu v dějinách spásy.

V průběhu doby se utvořila stálá formule, kterou začínala i končila každá modlitba: „Požehnaný jsi, Hospodine, Bože náš.“ S nejstarší krátkou *berakah* se setkáme už ve starozákonní knize Genezis, kdy Abrahámův služebník pronesl požehnání, když se mu podařilo najít ženu pro Izáka (Gen 24,27). V Novém zákoně nalezneme mnoho *berakot*, ať už explicitně, nebo (většinou) implicitně. Mezi nejznámější patří Ježíšovo díkůvzdání Otci za to, že si jako příjemce svého zjevení vybral „maličké“ (Mt 11,25-27). V případě implicitních *berakot* řadíme mezi nejznámější tu, která je v oddíle o „ustanovení večeře Páně“ (Mk14,22-24).⁷

Bible dosvědčuje, že pramenem veškerého požehnání je pouze Bůh, Bůh žehnající jednotlivým lidem, ale také Bůh, který uděluje požehnání prostřednictvím člověka. Bůh sám je ovšem také objektem požehnání, a to ve smyslu vzdávání díky a chval, vyznávání jeho velikosti a dobrodiní. „Žehnat“ má v souvislosti s *berakah* jiný význam, než mu přisuzujeme v křesťanské tradici. Nejde o to žehnat věci, ale velebit Boha za věci, které nám dává. Člověk odpovídá na Boží činy, které zjevují jeho velikost. Smyslem je odhalení

⁶ Srov. NOSEK, B., DAMOHORSKÁ P., *Úvod do synagogální liturgie*, s. 67.

⁷ Srov. DI SANTE, C., *Židovská modlitba. K počátkům křesťanské liturgie*, s. 22. Srov. Také KOWALSKI, A., *Společné dědictví aneb Židovské kořeny eucharistie: Beraka*. *Radio Vaticana*. [online] 2005, [cit. 2011-01-30] Dostupné na Internetu: <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=4684>

skutečnosti, že vše existuje pouze ve vztahu ke Stvořiteli a je to znamením jeho starostlivé lásky.⁸

Místo, které zaujímá *berakah* v židovské liturgii definuje Di Sante jako tzv. „generativní jádro“. Nosnou strukturu liturgie pak tvoří *Šema Jisra'el*, *Tefila* a *Keri'at ha-Tora* (čtení Tóry). Toto je uspořádáno do celku, který lze ideálně zobrazit pomocí tří soustředných kruhů. Střed představuje *berakah*, generativní jádro; první kruh *Šema Jisra'el*, druhý *Tefila* a třetí *Keri'at ha-Tora*. Vztah mezi jádrem a kruhy je dynamický, kruhy se navzájem obohacují, shrnují, posilují. Tato „architektura modlitby“⁹ se nemění, nalezneme ji v centru každého liturgického úkonu – synagogálního i individuálního. V židovské modlitbě nalezneme tedy trojitou strukturu, jejímž středem prochází právě modlitba *berakah*.¹⁰

1.1.1.1 Berakot u jídla

V životě židovské rodiny má společné stolování velký význam, rodinné jídlo je v judaismu aktem náboženským a provází ho řada požehnání.¹¹

Birkat ha-moci. Požehnání, které předchází jídlu, se nazývá *birkat ha-moci* („ten, který dává vycházet“). Toto kratší ze dvou požehnání, která se k jídlu vztahují, zní:

Požehnaný jsi, Hospodine, Bože náš, Králi světa, jenž dává vyrůst chlebu ze země.

V požehnání figuruje základní výraz *lechem* – významově bohatý pojem. Prvním významem je „chléb“, jako konkrétní potravina, v širším smyslu znamená jídlo všeobecně. Chválit a děkovat Bohu za chléb tedy znamená chválit a děkovat mu za všechny plody země, které jsou dány člověku k obživě i radosti. *Lechem* ale také připomíná maso obětovaných zvířat a manu.¹²

⁸ Srov. KUNETKA, F., *Židovské kořeny křesťanské anafory*, s. 4. Srov. Také DI SANTE, C., *Židovská modlitba. K počátkům křesťanské liturgie*, s. 46.

⁹ DI SANTE, C., *Židovská modlitba. K počátkům křesťanské liturgie*, s. 39.

¹⁰ Srov. *Tamtéž*, s. 38-39.

¹¹ Srov. DI SANTE, C., *Židovská modlitba. K počátkům křesťanské liturgie*, s. 139.

¹² Srov. *Tamtéž*, s. 142.

Požehnání, které se pronáší před začátkem stolování, odkazuje na několik rozměrů Božího obdarování. Bůh dává člověku pokrm, aby si na zemi zajistil život. Darem chleba je také stále znovu prožíván zázrak many a upomíná nás na naši závislost vůči Bohu.¹³

Birkat ha-mazon. Následuje po jídle a jedná se o delší strukturované požehnání. Ze všech požehnání je považováno za nejstarší a nejdůležitější, protože je o něm, jako o jediném, zmínka v Tóře: „Budeš jíst dosyta a budeš dobrořečit Hospodinu, svému Bohu, za tu dobrou zemi, kterou ti dal“ (Dt 8,10).¹⁴

Skládá se ze tří požehnání (dnes ze čtyř), která rabínská literatura odvozuje z verše Dt 8,10. První požehnání *birkat ha-zan* („požehnání za pokrm“) oslavuje Boha jako toho, který s láskou živí všechna stvoření. Důraz je kladen na univerzalizmus Boží lásky.¹⁵

Druhé požehnání *birkat ha-arec* („požehnání za zemi“) chválí Boha za zemi, která byla Izraeli dána. Z teologického pohledu uvádí Talmud souvislost děkonné modlitby za časný pokrm a za to, co dává trvalý život.¹⁶

Třetí požehnání *bone Jerušalajim* („jenž buduje Jeruzalém“) vzývá Boha a vzdává mu díky, jako „obnoviteli“ Sionu. Je to prosba k Bohu, aby navždy zachovával své milosrdenství vůči izraelskému lidu. Prosí za odpuštění nevěrnosti člověka vůči Bohu a sobectví, které se klade do cesty Boží lásce a starostlivosti.¹⁷

Až do konce prvního století po Kr. zahrnovala *birkat ha-mazon* pouze tři výše zmíněná požehnání. Později byla připojena čtvrtá *berakah* „Jenž je dobrý a činí dobro“.¹⁸

1.1.1.2 Berakot jednotlivce

Pro věřícího Žida je *berakah* neoddělitelnou součástí každé jednotlivé události konkrétního dne. Tento životní postoj zaměřený k Bohu vedl k vytvoření

¹³ Srov. KUNETKA, F., *Židovské kořeny křesťanské anafory*, s. 41.

¹⁴ Srov. DI SANTE, C., *Židovská modlitba. K počátkům křesťanské liturgie*, s. 142.

¹⁵ Srov. KUNETKA, F., *Židovské kořeny křesťanské anafory*, s. 47.

¹⁶ Srov. *Tamtéž*, s. 49.

¹⁷ Srov. DI SANTE, C., *Židovská modlitba. K počátkům křesťanské liturgie*, s. 145. Srov. Také KUNETKA, F., *Židovské kořeny křesťanské anafory*, s. 49.

¹⁸ Srov. DI SANTE, C., *Židovská modlitba. K počátkům křesťanské liturgie*, s. 146. Srov. Také KUNETKA, F., *Židovské kořeny křesťanské anafory*, s. 50.

celého systému krátkých *berakot*. Jednotlivé krátké modlitby se vztahují k událostem dne i noci a obepínají tak celý životní prostor člověka.¹⁹

Ranní modlitba. Ranní vstávání provází 15 *berakot*. Pro každý jednotlivý úkon (procitnutí, zaslechnutí kokrhání kohouta, otevření očí...) je určeno zvláštní požehnání.²⁰

Požehnání jsou původně předepsána pro soukromou modlitbu jednotlivce. Jelikož však neexistovala žádná psaná příručka a málokdo tak uměl požehnání z paměti, byla ranní požehnání přenesena do veřejné bohoslužby.²¹

Večerní modlitba. Večerní modlitbu tvoří *Šema* a jedno požehnání. Tato modlitba je zároveň vyznáním víry i prosbou o pomoc.

I **během dne**, ať už u příležitosti práce či odpočinku je Bůh veleben formou požehnání. Požehnání jsou pronášena také *při zvláštních příležitostech*, jako je cesta, nemoc nebo příchod smrti.²²

1.1.2 ŠEMA JISRA'EL

Šema Jisra'el, „Slyš, Izraeli“, je nejvyšší vyznání víry židovského národa. Skládá se ze tří pasáží z Tóry (Dt 6,4-9; 11,13-21; Nu 15,37-41), které jsou obklopeny požehnáními. Dvě rozsáhlejší jsou zařazena před recitaci biblického textu, jedno požehnání stojí na konci a celou modlitbu uzavírá.²³ Mezi zmíněnými úryvky je i text Dt 6,4-9, kterým odpovídá Ježíš na zákoníkovu otázku po prvním přikázání ze všech, a z něhož je odvozen název modlitby: »Ježíš odpověděl: „První je toto: Slyš, Izraeli, Hospodin, Bůh náš, jest jediný pán; miluj Hospodina, Boha svého, z celého srdce, z celé své duše, z celé své mysli a z celé své síly!“« (Mk 12,29-30).²⁴

Při ranní bohoslužbě před modlitbou *Šema* předcházejí dvě *berakot* a jedna po ní následuje. První dvě požehnání vycházejí svým tématem z Žalmu 19, kde se hovoří o světle a zákoně. Požehnání *Jocer or* („Jenž vytváří světlo“)

¹⁹ Srov. KUNETKA, F., *Židovské kořeny křesťanské anafory*, s. 16-17.

²⁰ Srov. DI SANTE, C., *Židovská modlitba. K počátkům křesťanské liturgie*, s. 132.

²¹ Srov. NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P., *Úvod do synagogální liturgie*, s. 84.

²² Srov. DI SANTE, C., *Židovská modlitba. K počátkům křesťanské liturgie*, s. 135-136.

²³ Srov. NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P., *Úvod do synagogální liturgie*, s. 70.

²⁴ Srov. DI SANTE, C., *Židovská modlitba. K počátkům křesťanské liturgie*, s. 24.

velebí Boha za dar stvoření, který je zde symbolizován světlem, obsahuje *kedušah*, chválu Boha třikrát svatého. Druhé požehnání *Ahava raba* („Nesmírnou láskou“) chválí Boha za jeho lásku, kterou projevil darem Tóry izraelskému národu. Třetí požehnání *Emet ve-jaciv* („Pravdivé a jisté“), pronášené po *Šema*, je chválou Božího slova a díkůvzdáním za vysvobození z Egypta.²⁵

Večerní požehnání jsou tematicky podobná ranním, ale přeci jen jsou tu jisté odlišnosti; na závěr přibývá ještě jedno závěrečné požehnání. První *berakah Ma'ariv aravim* („Jenž činí, že se večery šejí“), velebí Boha za noc, která právě nastala, ta je ústředním tématem modlitby. Je zde opět, jako v *Jocer or*, kladen důraz na univerzálnost Hospodinova Stvoření, chybí ale *kedušah*. Bůh je veleben za to, že upírá noci (temnotám) jakoukoliv absolutní platnost, potírá jejich moc silou světla a řádu. Druhé požehnání *Ahavat olam* („Věčnou láskou“) vzdává Bohu dík, podobně jako při ranní modlitbě, za dar Tóry. Třetí požehnání následuje bezprostředně po *Šema* a vyznává pravdivost a účinnost proneseného Slova Božího. Čtvrté požehnání *Haškvenu* („Dej nám ulehnout“) se nazývá také „prodloužené vykoupení“, protože je považováno za pokračování předchozí modlitby. Žádá Boha o ochranu během noci a odvrácení sil zla.²⁶

1.1.3 TEFILA

Tefila tvoří hned po *Šema* druhý ústřední bod židovské modlitby. Rabínská literatura nepoužívá výrazu *Tefila* (modlitba) pro jakoukoliv modlitbu, ale právě pro tuto konkrétní hlavní modlitbu synagogální liturgie.²⁷ Nazývá se také *Šemone esre*, což v hebrejštině znamená „osmnáct“ – skládá se totiž z osmnácti požehnání (ve skutečnosti jich je ale devatenáct, protože čtrnácté požehnání se dělí na dvě). Dalším pojmenováním pro *Tefilu* je *Amida*, hebrejsky

²⁵ Srov. KUNETKA, F., *Židovské kořeny křesťanské anafory*, s. 25-26. Srov. Také NOSEK, B., DAMOHORSKÁ P., *Úvod do synagogální liturgie*, s. 71-72.

²⁶ Srov. DI SANTE, C., *Židovská modlitba. K počátkům křesťanské liturgie*, s. 66-78. Srov. Také NOSEK, B., DAMOHORSKÁ P., *Úvod do synagogální liturgie*, s. 72-73.

²⁷ Srov. KUNETKA, F., *Židovské kořeny křesťanské anafory*, s. 21.

„vstojte“. To proto, že je pronášena „vstojte“ s tváří obrácenou k Jeruzalému, místu a symbolu svatosti.²⁸

Počet požehnání pronášených při liturgii je proměnlivý a odvíjí se ode dne, kdy se bohoslužba koná: ve všední dny se recituje všech 19 požehnání, o šabat a svátcích 7 (neobsahuje prosby). *Tefila* v sobě nese všechny hlavní prvky modlitby: velebení a díkůvzdání, vyznání a prosbu.²⁹

Tefila se pronáší třikrát denně – ráno, odpoledne a večer. Skládá se z devatenácti požehnání, která se dělí do tří oddílů:

1) první tři požehnání, 2) poslední tři požehnání, 3) třináct prostředních požehnání.

První tři požehnání tvoří úvod s tématem Boží chvály a oslavy jeho hlavních vlastností, jež jsou: *láska, moc, svatost*.

Tři závěrečná požehnání vyjadřují vedle díkůvzdání i naději, že Bůh obnoví bohoslužbu v jeruzalémském Chrámu a celou zemi naplní pokojem.

Třináct prostředních požehnání tvoří jádro *Tefily*. Podle Di Sante je můžeme nazvat „*Magnou Chartou*“ judaismu, protože z nich lze vypožorovat jeho základní hodnoty.³⁰ Prosby nejsou sestaveny náhodně, ale mají určitý řád. První tři prosby se týkají duševních a duchovních hodnot: chápání, pokání a odpuštění. Čtyři následující prosby se týkají hodnot svobody, tělesného zdraví, hojnosti plodů země a vlasti. Dalších šest proseb se vztahuje více na společenství a společnost, mají univerzální charakter – zahrnují téma spravedlnosti a téma mesiášské éry.³¹

1.1.4 KERI'AT HA-TORA

„Čtení Tóry“ je ze všech tří strukturálních jednotek, které tvoří židovskou liturgii, nejdůležitější a nejměrodatnější. Nejen proto, že *Šema* i *Tefila* jsou vlastně tvořeny úryvky z Tóry, ale především proto, že teprve na půdě Tóry obojí dosahuje své zralosti. „Podle toho, jak věřící společenství studuje a odkrývá

²⁸ Srov. DI SANTE, C., *Židovská modlitba. K počátkům křesťanské liturgie*, s. 80-81.

²⁹ Srov. NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P., *Úvod do synagogální liturgie*, s. 73.

³⁰ DI SANTE, C., *Židovská modlitba. K počátkům křesťanské liturgie*, s. 87.

³¹ Srov. KUNETKA, F., *Židovské kořeny křesťanské anafory*, s. 23-24.

Tóru, učí se poslouchat svého Hospodina, neboť ho miluje celým svým srdcem a celou svou duší a celou svou silou (*Šema*), a žít v důvěřivém odevzdání se jeho vůli, když se k němu modlí a prosí ho za své potřeby (*Tefila*)“.³²

Četba Písma je uvedena a zakončena dvěma *berakot*:

Před četbou: „*Požehnaný jsi, Hospodine, Bože náš, Králi světa, jenž nás vyvolil mezi všemi národy a dal nám svou Tóru. Požehnaný jsi, Hospodine, jenž nám dává Tóru.*“ Po četbě: „*Požehnaný jsi, Hospodine, Bože náš, Králi světa, jenž jsi nám dal Zákon pravdy a zasadil jsi uprostřed nás život věčný. Požehnaný jsi, Hospodine, jenž nám dává Tóru.*“

První požehnání je stvrzením toho, že Bůh dává Izraeli Tóru, která je pro něj Božím slovem a není omezena časovým horizontem, ale Boží zjevení je nepřetržitý a nekončící proces. V druhém požehnání je důraz položen na věčný život, který židé obdrželi společně s darem Tóry; jejím poznáváním a studiem jsou tohoto života účastni.³³

1.1.5 KADDIŠ A KEDUŠAH

Kaddiš a *kedušah* jsou dvě liturgické modlitby, které je třeba zmínit kvůli jejich významu pro křesťanskou eucharistickou modlitbu. Oba dva názvy mají stejný slovní kořen *kadoš*, „svatý“, který také odkrývá jejich tematickou náplň, a tou je uznání a vyznávání Boží svatosti.

Kaddiš je významnou doxologií židovské liturgie, v liturgii má dělicí funkci mezi různými částmi bohoslužby. Náplní modlitby je prosba o posvěcení Božího jména a o příchod Božího království.

Kedušah je oslavou Boha třikrát svatého, opírá se o text Iz 6,3. Při této modlitbě je věřící člověk ve spojení s anděly, kteří oslavují Boha svatého, z tohoto obrazu je patrné, že pozemská liturgie je odrazem liturgie nebeské. Takové chápání liturgie je totožné s křesťanským chápáním bohoslužby.

³² DI SANTE, C., *Židovská modlitba. K počátkům křesťanské liturgie*, s. 113-114.

³³ Srov. *Tamtéž*, s. 122. Srov. Také NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P., *Úvod do synagogální liturgie*, s. 78.

Kedušah se pronáší v rámci prvního požehnání modlitby *Šema*, třetího požehnání v *Tefile* a je součástí závěru ranní modlitby.³⁴

1.2 ŽIDOVSKÉ SVÁTKY

Slavení svátků je u Židů, stejně jako u dalších náboženství a národů, neodmyslitelnou součástí života. Cyklicky se opakující události slavení poskytují člověku jistotu a řád nejen na úrovni teologické, ale i čistě lidské. Rytmus jednotlivých týdnů určuje slavení šabatu. Roční cyklus židovského kalendáře vyplňují svátky, které jsou rozděleny podle teologické závažnosti do tří skupin: svátky poutní (*Pesach, Šavuot a Sukot*), svátky velké (*Roš ha-šana, Jom kipur*) a svátky menší (*Chanuka a Purim*).³⁵

Poutní svátky zpřítomňují nejdůležitější události v dějinách spásy židovského národa, jedná se o vyjití z Egypta, obnovení smlouvy a vstup do země zaslíbené. Velké svátky připomínají nevěrnost člověka a věrnost Boží, jsou to dny velkého pokání a obratu. Také proto se nazývají „přísné“, spíše než radost v nich totiž převažuje kritický postoj k sobě samému. „Menší“ svátky nenařizuje Tóra a odkazují na méně významné události židovských dějin, proto také název „menší“.³⁶

Oslava svátků se neděje pouze v rámci synagogy, ale je nedílnou součástí rodinného života; slaví se modlitbou, společnou bohoslužbou, nebo i společnou hostinou. Rozdílný charakter jednotlivých svátků dává člověku prostor pro prožívání radosti, ale i usebraného zamyšlení se nad svojí hříšností.³⁷

Ve svátcích Izraele můžeme vidět nomádké a agrární pozadí. V interpretaci svátků, které se dříve vztahovaly k jednotlivým fázím přírodního

³⁴ Srov. KUNETKA, F., *Židovské kořeny křesťanské anafory*, s. 29. Srov. Také DI SANTE, C., *Židovská modlitba. K počátkům křesťanské liturgie*, s. 167.

³⁵ Srov. KUNETKA, F., *Židovský rok a jeho svátky*, s. 3. Srov. Také DI SANTE, C., *Židovská modlitba. K počátkům křesťanské liturgie*, s. 186.

³⁶ Srov. DI SANTE, C., *Židovská modlitba. K počátkům křesťanské liturgie*, s. 186.

³⁷ Srov. KUNETKA, F., *Židovský rok a jeho svátky*, s. 9.

roku, je třeba uplatnit teologizaci a historizaci³⁸ svátků. Těmito dvěma procesy se mění obsah a charakter svátků, ale i celého ročního cyklu. „Ten už není kultickým odrazem ročního přírodního kruhu, ale zpřítomňuje Boží jednání v dějinách národa; Boží jednání, které člověka zachraňuje a osvobozuje, a to nejen v minulosti, ale i v přítomnosti a budoucnosti.“³⁹

Kromě samotného *Pesachu* zde uvedeme ještě některé další významné svátky proto, že i v nich lze spatřit mnohotvárnou Boží péči o Izrael a dokreslují tak poselství Velikonoc.

1.2.1 ŠABAT

V průběhu roku hraje *šabat* stěžejní roli. Sobotním dnem vrcholí sedmidenní týden, je to den pracovního klidu, ale také především den otevřenosti pro Boží slovo. *Šabat* lze nazvat pra-svátkem Židů.⁴⁰ Pouze *šabat* má své pojmenování (odpočívát, přestat), ostatní dny jsou nazývány podle vztahu k němu: první den po sobotě, apod. Zachovávání svátečního dne má prohlubovat vztah a soulad mezi Stvořitelem a stvořením, mezi jednotlivými členy rodiny i celého národa.⁴¹ O žádném jiném dnu není zmínka v Desateru přikázání. *Šabat* je také dovršením procesu Stvoření: „V šesti dnech učinil Hospodin nebe i zemi (...) a sedmého dne odpočinul.“ (Ex 20,11) V době po vyjití z Egypta měl *šabat* také funkci sociální. Je dnem klidu pro všechny bez rozdílu.⁴²

Přípravy na oslavu sobotního dne začínají od pátečního dopoledne přípravou pokrmů, pečením speciálních chlebů *chalot*, úklidem.

Stůl o *šabatu* má zvláštní symbolické uspořádání: dva svícný odkazují na dvojí verzi dekalogu v Tóře, v Ex (20,8) začíná příkaz o zachovávání soboty slovem *pamatuj*, v Dt (5,12) slovem *dbej*. Na místě otce rodiny jsou dva chleby

³⁸ *Teologizace* je jednoznačná zaměřenost svátku na Boha, která odmítá jakýkoliv přírodní kult. *Historizace* přináší spojení konkrétní události z izraelských dějin s rituálními obřady svátku. Viz KUNETKA, F., *Židovský rok a jeho svátky*, s. 9.

³⁹ KUNETKA, F., *Židovský rok a jeho svátky*, s. 9-10.

⁴⁰ Srov. ADAM, A., *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 21.

⁴¹ Srov. KUNETKA, F., *Židovský rok a jeho svátky*, s. 16-17.

⁴² Srov. STERN, M., *Svatky v životě Židů*, s. 35.

chalot, které symbolizují manu – tu Izraelité sbírali šestého dne ve dvojnásobném množství, aby sedmý den dodrželi Hospodinův příkaz o klidu. Nádobka se solí je připomínkou smlouvy.

Když je vše připraveno, otec se staršími syny odchází do synagogy k první sobotní bohoslužbě, matka s dětmi zůstává doma a před západem slunce vykonává obřad zažihání svící, který je jí vyhrazen.⁴³

Večerní bohoslužba v synagoze se skládá ze dvou prvků *kabalat šabat*, přijetí *šabatu* a *ma'ariv*, což je večerní bohoslužba. *Kabalat šabat* tvoří soubor žalmů a básnických skladeb, které se odříkávají na zahájení *šabatu*, šest žalmů (95-99,29) připomíná šest pracovních dní. Po nich následuje šabatová píseň „Pojď, můj milý“, ve které je *šabat* přirovnáván k nevěstě.⁴⁴ Nakonec je zařazena večerní modlitba.⁴⁵

Po návratu domů ze synagogy žehnají rodiče svým dětem, poté se zpívá píseň o andělech *šabatu*. Než otec usedne ke stolu, pronese „Chválu statečné ženy“, je to text poslední kapitoly knihy Přísloví, ve kterém jsou uvedeny ctnosti židovské ženy. Když jsou všichni přítomní u stolu, zahajuje otec rodiny jídlo sobotním *kidušem*, což je zasvěcení sobotního dne. Nejdříve se recituje úryvek z knihy Genézis, pak se pronáší *berakah* nad vínem, *berakah* k zasvěcení sobotního dne a požehnání nad chlebem, kterým je zahájena hostina. Při této *berakah* je odkryta rouška, kterou jsou přikryty chleby, otec pozvedá chléb, láme jej, osolí a rozděljuje přítomným.⁴⁶

Samotná hostina sestává nejméně ze tří chodů, mezi jednotlivými jídly se zpívají různé písně na oslavu *šabatu*. Sváteční večeri zakončuje modlitba po jídle, která je v sobotu většinou zpívána.⁴⁷

Konec *šabatu* ohlašují první tři hvězdy, které se objeví na nebi. Tento okamžik je místem pro bohoslužbu *havdala*, rozlišení. Název je odvozen od modlitby, která výraz *rozlišit* obsahuje. Text modlitby je inspirován verši z Tóry,

⁴³ Srov. KUNETKA, F., *Židovský rok a jeho svátky*, s. 19-20.

⁴⁴ To je odvozeno z *midraše*, kde je psáno, že každý den v týdnu má svého partnera (neděle má pondělí, úterý má středu, čtvrtek má pátek), jen sobota partnera nemá. Bůh tedy ustanovil ženicha pro *šabat* a je jím Izrael. Srov. STERN, M., *Svátky v životě Židů*, s. 39.

⁴⁵ Srov. STERN, M., *Svátky v životě Židů*, s. 39-40.

⁴⁶ Srov. KUNETKA, F., *Židovský rok a jeho svátky*, s. 22-23.

⁴⁷ Srov. STERN, M., *Svátky v životě Židů*, s. 42-43.

pojednává o rozlišení mezi svatým a nesvatým, světlem a temnotou, Izraelem a národy.⁴⁸

Havdala by se měla pronášet nad pohárem naplněným vínem až po okraj, který je symbolem hojnosti a blahobytu. Místo zde má také vonné koření a *havdalová* svíce, spletená z několika pramenů do tvaru copu.

Pronáší se čtyři požehnání. Požehnání nad vínem: víno se pak pije až na konci obřadu. Požehnání nad vonným kořením: každý si může přičichnout, aby se umenšila bolest plynoucí z rozloučení se *šabatem*, a také aby vůně *šabatu* přešla i do dalších dní. Požehnání nad ohněm: pronáší se nad zapálenou *havdalovou* svící, Bůh je veleben za dar ohně. Požehnání *havdala*: pojednává o oddělení svatého dne od světského týdne. Pije se víno z kalicha a na konci požehnání je svíčka zbytkem vína uhašena.⁴⁹

1.2.2 POUTNÍ SVÁTKY

Mezi poutní svátky patří Svátek přejití – *Pesach*, Svátek týdnů – *Šavuot* a Svátek stánků – *Sukot*.

Původ tří nejvýznamnějších svátků židovského náboženství je zemědělský, každý jednotlivý svátek souvisí s nejdůležitější sklizní ve třech vegetačních obdobích. *Pesach* je oslavou jarní sklizně ječmene, *Šavuot* letní sklizně obilovin a *Sukot* podzimní ovocné sklizně. Všechny svátky jsou výrazem velké radosti a díky za úrodu, kterou je možné získat a užívat pouze s Božím požehnáním.⁵⁰

Poutní svátky dostaly svůj název proto, že v období těchto tří svátků putovalo do jeruzalémského Chrámu velké množství věřících, aby tak prožili nejdůležitější události roku ve svatém městě Jeruzalémě, pak také aby splnili příkaz z knihy Exodus: „Třikrát v roce budeš slavit mé slavnosti“ (Ex 23,14).⁵¹

⁴⁸ Srov. KUNETKA, F., *Židovský rok a jeho svátky*, s. 26-27.

⁴⁹ Srov. STERN, M., *Svátky v životě Židů*, s. 49-50.

⁵⁰ Srov. DI SANTE, C., *Židovská modlitba. K počátkům křesťanské liturgie*, s. 189.

⁵¹ Srov. *Tamtéž*, s. 29.

Každý Žid, který dovršil dvanáctý rok života, musel tak každoročně alespoň na jednu tuto slavnost putovat do jeruzalémského Chrámu.⁵²

Po historizaci bylo tedy obsahem svátků, kromě poděkování za úrodu, připomenutí určité události dějin spásy (vyjití z Egypta, smlouva na Sinaji, putování pouští). „Poutní svátky jsou také celebrativním vyjádřením základních teologických pojmů a pravd: Boží vláda, Boží zjevení, Boží prozřetelnost.“⁵³

1.2.2.1 Pesach

Viz kapitola 1.3 – Pesach, největší svátek Židů, památka vysvobození z otroctví v Egyptě.

1.2.2.2 Šavuot

Šavuot je děkovným svátkem za pšeničné žně. Slavil se sedm týdnů po *Pesachu*, kdy probíhala dožínková slavnost na poděkování za žně, které se začaly o *Pesachu* sklízni ječmene a skončily právě o svátku *Šavuot* („týdny“) pšeničnými žněmi. Doba mezi těmito dvěma svátky se odpočítávala a tento zvyk se nazývá počítání omeru.⁵⁴

Původní zemědělský kenaanský svátek byl přísně teologizován; je zaměřen na Hospodina, který je dárce úrody, jemuž patří prvotiny všeho. Svátek byl také historizován, k tomu došlo ale poměrně pozdě; v období raného židovstva byl svátek spojen s událostí darování Tóry na hoře Sinaj.⁵⁵

Kromě toho, že je *Šavuot* oslavou žni a svátkem Tóry, nazývá se hebrejsky také *aceret*, „zakončení“. Tento název nese jednak pro zakončení sklizně, především ale proto, že na rovině historické zakončuje smysl *Pesachu*, jehož dovršením je dar Tóry. Odchod z Egypta nemá svůj cíl sám v sobě, ale je orientován na Sinaj. Exodem Izrael přechází od závislosti na faraonovi k poslušnosti Bohu, přestává být otrokem, stává se služebníkem Božím, vykonává službu, která znamená svobodu a kralování.⁵⁶

⁵² Srov. ADAM, A., *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 23.

⁵³ KUNETKA, F., *Židovský rok a jeho svátky*, s. 29.

⁵⁴ Srov. DI SANTE, C., *Židovská modlitba. K počátkům křesťanské liturgie*, s. 194.

⁵⁵ Srov. KUNETKA, F., *Židovský rok a jeho svátky*, s. 59.

⁵⁶ Srov. DI SANTE, C., *Židovská modlitba. K počátkům křesťanské liturgie*, s. 197.

1.2.2.3 Sukot

Sukot doslova znamená „stany“, či „stánky“. Svátek stánků trvá po sedm dní a oslavuje poslední sklizeň, kterou tvoří zejména víno a olej. Původ svátku je tedy odvozen od vinobraní, jež se na podzim slavilo; ve vinicích vznikaly chatky a přístřešky, které sloužily k jejich hlídání. Kněžská tradice dává rolnický svátek do souvislosti s dějinami Izraele. Odvolává se přitom na Tóru, když zdůvodňuje, proč mají během tohoto svátku židé bydlet v lehce zbudovaných stáncích z listnatých větví. Tento zvyk se chápe jako upomínka na to, že Bůh pečoval o Izraelce při východu z Egypta.

Původní zemědělský kenaanský svátek byl teologizován a historizován. Dárce úrody a vinic je Hospodin, dává „víno pro radost lidskému srdci“ (Ž 104,15). Historizace svátku klade důraz na putování Izraelitů pouští a na jejich přebývání ve stanech.⁵⁷

Dnešní slavení svátku *Sukot* je stále provázeno dvěma hlavními symboly – to je *suka* a *lulav*. *Suka* vyjadřuje Boží ochranu při čtyřicetiletém putování pouští. I dnes se staví provizorní přístřešky, ve kterých Židé tráví o svátku většinu času a vyjadřují tak důvěru v Boha, který chrání svůj lid v ohrožení a nejistotě.⁵⁸

Druhým symbolem je slavnostní kytice *lulav*, neboli „čtyři druhy“. Kytice utvořená ze čtyř různých druhů rostlin má symbolizovat jednotu Izraele a přitom vypovídá o různých druzích lidí, kteří dohromady tvoří jeden národ. Při zpěvu *halelových* žalmů se s touto kyticí mává do všech směrů, aby se vyjádřilo kralování Boha v celém vesmíru.⁵⁹

Radost slavnostního týdne získala v 7. /8. století vrchol v podobě svátku *Simchat Tora* – Den radosti z Tóry. Osmý den svátku *Sukot* si Židé připomínají završení celoročního cyklu čtení Tóry a vyjadřují radost z toho, že četba Tóry nikdy nekončí. V tento den je totiž přečten poslední úryvek Deuteronomia a začíná četba Geneze.⁶⁰

⁵⁷ Srov. KUNETKA, F. *Židovský rok a jeho svátky*, s. 62.

⁵⁸ Srov. *Tamtéž*, s. 67-68.

⁵⁹ Srov. *Tamtéž*, s. 68.

⁶⁰ Srov. ADAM, A., *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 26.

1.2.3 MENŠÍ SVÁTKY

1.2.3.1 Chanuka

Historický původ svátku *Chanuka* (Posvěcení chrámu) spadá do doby vlády syrského krále Antiocha IV. Epifanése, který se v druhém století před Kristem pokoušel helenizovat judaismus. V roce 167 před Kristem pronikl do jeruzalémského Chrámu a znesvětil ho obětováním Diovi. Tato poslední událost vedla k povstání, jehož výsledkem bylo znovuzískání Chrámu v roce 165 před Kristem. Následovala velká slavnost, při níž byl chrám vyčištěn a znovu posvěcen. Tato slavnost se následně opakovala každý rok a stala se svátkem *Chanuka*, „zasvěcení“. Nazývá se také „slavnost světel“. Svátek trvá osm dní a začíná 25. dnem měsíce *kislev*, tj. prosinec.⁶¹

Symbolickým obřadem svátku *Chanuka* je postupné rozsvěcování osmiramenného svícnu *menora*. Svícen má ve skutečnosti světel devět, osm jako připomínku zázraku⁶², deváté je světlo *šamaš*, které slouží k zažihání dalších světel.⁶³ *Svíce* se zapalují po setmění, každý den jedna. Při jejich zažihání je Bohu vzdáván dík za pomoc a divy, které konal.

1.2.3.2 Purim

Purim, Svátek losů, se slaví měsíc před svátkem *Pesach*. Při tomto svátku je vzpomínáno na záchranu Židů před úklady Hamana, vlivného úředníka krále Achašveróše. Ten chtěl vyhladit Židy a datum jejich genocidy zamýšlel určit pomocí losu, jak o tom čteme v knize Ester.

Den před samotným svátkem se dodržuje půst, na památku postu, který držela královna Ester.

Na svátek *Purim* se má dodržovat pět zvláštních příkazů:

⁶¹ Srov. DI SANTE, C., *Židovská modlitba. K počátkům křesťanské liturgie*, s. 214. Srov. Také KUNETKA, F., *Židovský rok a jeho svátky*, s. 84.

⁶² Podle talmudické legendy nebyl při obnově chrámu dostatek oleje pro *menoru* – sedmiramenný svícen. Našla se pouze malá nádobka s olejem, který by vystačil na jeden den. Stal se však zázrak a malé množství oleje vystačilo na celý týden, než byl připraven nový olej. Rabínská tradice tuto událost uvádí jako důvod osmidenního trvání svátku. Viz KUNETKA, F., *Židovský rok a jeho svátky*, s. 84.

⁶³ Srov. STERN, M., *Svátky v životě Židů*, s. 132.

1. Při bohoslužbě se předčítá kniha Ester, kdykoliv zazní jméno Haman, dělají přítomní hluk pomocí řehtaček jako vyjádření nesouhlasu a snahy po vymazání vzpomínky na něj. 2. Posílání dárků bližním. 3. Dárky pro potřebné, aby se i oni mohli v den svátku radovat ze slavnostního pohoštění. 4. Radostná hostina v rodinném kruhu s dostatkem vína, jako připomínky zázraku při hostině královny Ester. 5. Příkázání být veselý obsahující zákaz postu.⁶⁴

1.3 PESACH – NEJVĚTŠÍ SVÁTEK ŽIDŮ

Název svátku *Pesach* vychází z hebrejského výrazu *pasoach*, což znamená přeskočit. Svátek je připomínkou vyjití z Egypta, kdy Bůh uchránil prvorozené Izraele, pokud měli dveře potřeny beránčí krví.⁶⁵

Pesach je pro židovský národ nejdůležitějším a největším svátkem. Teologický význam svátku vystihuje toto požehnání:

„Požehnaný jsi, Hospodine, Bože náš, Králi světa, jenž nás vyvolil mezi všemi národy, vyzdvihl nás nade všechny jazyky a posvětil nás svými příkazy. Ve své lásce jsi nám dal k naší radosti svátky: tento sváteční den nekvašených chlebů, den naší svobody a den štěstí, zasvěcený svatému shromáždění a vzpomínce na východ z Egypta. V pravdě jsi nás vyvolil a posvětil mezi všemi národy a dal jsi nám v dědictví radost a veselí. Požehnaný jsi, Hospodine, jenž posvěcuje Izrael a svátky.“⁶⁶

1.3.1 VÝVOJ SVÁTKU

Svátek *Pesach* se nazývá také svátkem Nekvašených chlebů. Každý z těchto názvů má původ v jiném svátku, jednalo se o dva svátky, jejichž slavení připadalo na první jarní úplňek, a které se později spojily a vytvořily tak jediný svátek.⁶⁷

⁶⁴ Srov. STERN, M., *Svátky v životě Židů*, s. 160-164.

⁶⁵ Srov. *Tamtéž*, s. 165.

⁶⁶ DI SANTE, C., *Židovská modlitba. K počátkům křesťanské liturgie*, s. 193.

⁶⁷ Srov. ADAM, A., *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 23.

Nomádká fáze. Nejstarší zmínka o *Pesachu* je obsažena v Ex 12. Nomádká fáze svátku, jež se praktikovala ještě v období před Izraelem, je jarní kultovní slavnost, která se konala při přesunu ze zimní pastvy na jarní („přechod“). Svátek začíná se západem slunce a probíhá až do noci. Je zabito malé zvíře, jehož krví musí být potřén vchod do stanu. Slavnost probíhá ve velkém stanu, ve společenství široké rodiny, předsedá jí otec rodiny.⁶⁸

Následuje hostina, při níž se dodržují jistá pravidla: zvíře musí být mladé, bez vady, sameček. Musí být upečeno na ohni, celé snědno, zbytky se pálí v ohni a jako příloha se podává nekvašený chléb a hořké byliny.

Slavení svátku vyjadřuje ochranu před zlem v situaci „přechodu“, krev je symbolem života. Společné jídlo má upevnit vztahy mezi příbuzenstvem. Zbytky jídla se pálí v ohni, aby nikdo jiný (zvláště démoni) nemohl být účasten společného jídla.⁶⁹

Svátek Nekvašených chlebů (*Macot*). Svátek *Macot* je původně rolnickým kenaanským svátkem. Spočíval v obětování prvního koše úrody ječmene polním božstvům. Teprve po vykonání oběti se mohlo užívat sklizeného obilí. První chléb z nové sklizně byl nekvašený, protože na začátku svátku musel být všechn starý kvašený chléb odstraněn. Tehdy ale starý chléb sloužil k zadělávání chleba nového, proto, když byl odstraněn, byl nový chléb nekvašený – *macot*. Svátek trval sedm dní, byl svátkem poutním. Podobně jako u *Pesachu* jde o svátek přírodní a je jím oslavována plodnost země.⁷⁰

Historizace a teologizace svátků Pesach a Macot. Původně na sobě tyto dva svátky nebyly závislé, až ve zprávě o vyjití Izraele z Egypta se oba spojily v jeden a byl jim dán v jejich původních rituálech nový obsah.⁷¹ „Krev, která o *Pesachu* symbolizovala život, už nemá moc sama ze sebe, ale je znamením pro Boha, který přejde, ušetří a zachrání.“⁷² Hořké byliny získávají význam hořkosti

⁶⁸ Srov. KUNETKA, F., *Židovský rok a jeho svátky*, s. 32.

⁶⁹ Srov. *Tamtéž*, s. 33.

⁷⁰ Srov. *Tamtéž*, s. 34-35.

⁷¹ ADAM, A., *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 24.

⁷² KUNETKA, F., *Židovský rok a jeho svátky*, s. 33.

egyptského útlatku. Nekvašený chléb je vnímán jako „chléb soužení“. Také datum obou slavností odkazuje na datum exodu.⁷³

Pesach v Chrámě. Další fází vývoje svátku je přechod od domácího slavení k poutní slavnosti v jeruzalémském Chrámě. O způsobu slavení z doby náboženské a kultovní reformy (8. /7. stol. př. Kr.) vypovídá Dt 16: ritus je přizpůsoben místním poměrům (maso není opékáno, ale vařeno aj.); kult je soustředěn do jeruzalémského Chrámu, všude jinde je slavení zakázáno; v návaznosti na chrámový kult silně vystupuje do popředí obětní aspekt slavení.⁷⁴

Exil a doba po exilu. V tomto období dochází k teologickému a obsahovému prohloubení svátku. V exilu se slavení *Pesachu* přesouvá zpět do prostředí domova. Po návratu je znovu vybudován Chrám, kde se provádí zabíjení zvířat, hostina se nadále koná v domech. Místo potírání domů krví je pokropen krví lid v Chrámě. Stále větší význam je přikládán zpěvu a chválám. *Pesach* se stává opravdovou připomínkou Božího spásného činu, který je aktualizován ve slavení svátku. Svátek také získává mesiánsko-eschatologickou dimenzi.⁷⁵

Doba Ježíšova. V Ježíšově době mělo slavení *Pesachu* několik základních bodů:

1. *Vyhledávání zbytků kvašeného chleba.* Před samotným svátkem je z celého domu odstraňován starý kvas (Ex 13,7n), následně se koná rituální prohlídka, kdy otec rodiny prochází s lampou dům a hledá zbytky kvašeného chleba. Pokud je nějaký nalezen, druhého dne je spálen v ohni.

2. *Oběť v Chrámě.* V chrámovém nádvoří byli před západem slunce zabíjeni beránci. Každý Izraelita zabíjel beránka sám, přítomní kněží zachycovali krev do nádob, ta byla pak vylévána k oltáři, odkud byla podzemním kanálem odváděna do potoku Kidron.

3. *Pesachová večeře.* Hostina se konala v rodinném společenství, nemusí se ale jednat pouze o pokrevní rodinu. Oproti Ex 12 měla tato večeře slavnostní ráz a podobala se spíše řecko-římským hostinám. Při jídle se leželo na polštářích,

⁷³ Srov. KUNETKA, F., *Židovský rok a jeho svátky*, s. 34.

⁷⁴ Srov. *Tamtéž*, s. 36.

⁷⁵ Srov. *Tamtéž*, s. 37.

levá ruka sloužila jako opora, pravou se jedlo. Pesachová večeře sestávala z úvodních obřadů (*kiduš*), *hagady* a večeře, modlitby po jídle (*birkat ha-mazon*) a závěrečných obřadů.

4. *Svátek Macot*. Sedmidenní svátek se časově kryje s *Pesachem*. Sedmého dne se slaví přechod Rudým mořem – udál se totiž sedmý den po východu z Egypta. Povinnost jíst nekvašený chléb se v době Ježíšově vztahovala pouze na první den svátku.

Ústředním tématem oslav svátku *Pesach* je vyvedení Izraele z Egypta.⁷⁶

1.3.2 LITURGICKÉ ZTVÁRNĚNÍ

1.3.2.1 Přípravy

Počátek *pesachového* týdne připadá na 14. *nisan* (březen-duben). Přípravy začínají už několik týdnů před samotným svátkem, a to pečením *macot* (nekvašených chlebů). Bezprostřední příprava před svátkem probíhá 13. *nisanu*, kdy je uklízen dům a musí z něj být odstraněny veškeré potraviny, které obsahují kvas (nazývají se *chamec*). Děje se tak na památku nekvašených chlebů, které se při spěšném odchodu Izraelitů musely upéct ještě před vykynutím.⁷⁷

1.3.2.2 Pesachové pokrmy

Předpisy a modlitby pro pesachovou večeři jsou obsaženy v *Hagadě*, což je vyprávění o noci exodu, které se předčítá při *sederové* večeři.⁷⁸ *Seder* znamená řád, pořádek; v širším smyslu je to celý domácí obřad, vykonávaný v první dva *pesachové* večery. *Seder* je také speciální talíř či mísa, která je umístěna na slavnostní tabuli a obsahuje jednotlivé pokrmy, které odkazují na události exodu.⁷⁹

⁷⁶ Srov. KUNETKA, F., *Židovský rok a jeho svátky*, s. 38-40.

⁷⁷ Srov. STERN, M., *Svátky v životě Židů*, s. 167-168.

⁷⁸ Stejně jako ostatní bohoslužební texty, nemá ani *Hagada* svého autora, pouze redaktory, kteří přivedli text až ke konečné podobě, kterou nabyl v 10. století. Na rozdíl od ostatních knih židovských modliteb je *Hagada* téměř vždy ilustrovaná. Srov. KUNETKA, F., *Židovský rok a jeho svátky*, s. 41-42.

⁷⁹ Srov. DE VRIES, S. P., *Židovské obřady a symboly*, s. 118.

Pesachový chléb, *maca*, je nekvašený chléb z pšeničné mouky.⁸⁰ Při večeři má *maca* dva významy. Podle biblické interpretace je to „chléb vysvobození“ – souvislost se spěšným odchodem Izraelitů z Egypta. Jiné pojetí jej nazývá „chlebem soužení“, jakožto připomínky těžkého života Izraele v Egyptě. Na stole jsou připraveny tři porce chleba zakryté ubrouskem – symbolika tří praotců Abraháma, Izáka a Jákoba, nebo podle jiného výkladu tří skupin izraelského národa: kněží, levitů a ostatního lidu.⁸¹

Víno. Pití vína je o tomto večeru považováno za náboženskou povinnost. Kalich s vínem se má čtyřikrát naplnit a vypít v místech, která jsou přesně určena *sederem*. Počet kalichů se odvozuje z Ex 6,6n, kde je čtvrtým způsobem vyjádřeno vysvobození z Egypta. Text je ale zakončen ještě pátou výpovědí, kde se mluví o zemi slíbené Abrahámovi, Izákovi a Jákobovi – tento příslib je při večeři vyjádřen pátým kalichem, kalichem proroka Eliáše, mesiášova předchůdce. Z tohoto kalicha však nikdo nepije, stojí pouze naplněn na stole.⁸²

Karpas. Zelenina, která se podává jako předkrm a namáčí se do vody nebo octa.

Hořké byliny, *maror*, symbolizují egyptské otroctví.

Charoset je směs z pomletých jablek a ořechů, do které se namáčí hořké byliny. Připomíná jíl, který Izraelité používali při výrobě cihel v Egyptě.

Pečená kost se zbytkem masa připomíná beránka, který se v dobách Chrámu jedl pečený na ohni. Také ale znázorňuje vztažené rámě, kterým Hospodin vyvedl Izrael z Egypta (Ž 136,12).

Vejce pečené ve skořápce je připomínkou oběti, která byla v předvečer *Pesachu* přinášena v Chrámě.⁸³

1.3.2.3 Průběh a struktura pesachového sederu

Když je *sederová* tabule připravena, začíná slavnost, které předsedá nejčastěji otec rodiny, má za úkol celé slavení řídit a pronášet modlitby.⁸⁴

⁸⁰ Těsto z mouky a vody je zpracováno do tenké vrstvy a ihned upečeno, aby nedošlo ke kvašení, tomu se také předchází perforací těsta před pečením. Chléb má hranatý tvar. Srov. KUNETKA, F., *Židovský rok a jeho svátky*, s. 42.

⁸¹ Srov. KUNETKA, F., *Židovský rok a jeho svátky*, s. 42.

⁸² Srov. *Tamtéž*, s. 43.

⁸³ Srov. *Tamtéž*, s. 44.

Struktura *sederu* je tato:

I. Úvodní obřady

1. *Kiduš*, požehnání. Otec rodiny pronese požehnání nad vínem a požehnání k zasvěcení svátečního dne, jako to bývá o *šabatu* nebo jiném svátku.⁸⁵ Na konci modlitby je kalich vypit.

2. *Omytí*. Otec rodiny si omývá ruce, avšak bez obvyklého požehnání, protože ještě nenastal čas k jídlu.

3. *Zelenina*. Předsedající bere zeleninu a namáčí ji ve slané vodě (či octě), pronáší u toho požehnání, jí, a potom dává zeleninu ostatním, kteří požehnání opakuji. Zelenina v octě je připomínkou trpkosti otroctví.

4. *Rozdělení*. Ze tří porcí nekvašených chlebů se prostřední, která se nazývá Levi, rozdělí na dvě části. Polovina se vrátí k ostatním chlebům, druhá je uschována (například pod ubrus) až na závěr večeře, kdy se jí jako dezert (nazývá se *afikoman*). Ritus je připomínkou beránka, který se v dobách Chrámu jedl. Může také odkazovat na příchod mesiáše, který byl o *Pesachu* očekáván, a který měl pocházet z kmene Levi.⁸⁶

II. Večeře

5. *Vypravěč*. Zde se započíná recitace *hagady*, která pokračuje až do hlavního jídla. Otec rodiny pozvedne mísu se třemi *macot* a říká: „Toto je chudý chléb, který jedli naši předkové v egyptské zemi. Každý, kdo je hladovým ať přijde a pojí, každý kdo je v nouzi, ať přijde a slaví *Pesach*. Tento rok zde, příští rok v zemi Izraele. Tento rok otroci, svobodní lidé rok příští.“⁸⁷ Po tomto úvodu je nalit druhý kalich a následují otázky nejmladšího člena rodiny, které se ptají po odlišnostech *sederového* večera od večerů ostatních:

„Proč je tato noc odlišná od všech ostatních nocí?“

⁸⁴ Srov. DE VRIES, S. P., *Židovské obřady a symboly*, s. 120. Srov. Také KUNETKA, F., *Židovský rok a jeho svátky*, s. 46.

⁸⁵ Srov. DE VRIES, S. P., *Židovské obřady a symboly*, s. 120.

⁸⁶ Srov. KUNETKA, F., *Židovský rok a jeho svátky*, s. 46. Srov. Také DI SANTE, C., *Židovská modlitba. K počátkům křesťanské liturgie*, s. 157.

⁸⁷ STERN, M., *Svátky v životě Židů*, s. 172-173.

O všech nocích jíme kvašený i nekvašený chléb, proč o této noci pouze kvašený?

O všech nocích jíme všechny druhy bylin, proč o této noci pouze hořké?

O všech nocích nenamáčíme (při jídle) jednou, proč tuto noc namáčíme dvakrát?

O všech nocích sedíme u jídla zpříma nebo jsme opřeni, proč jíme tuto noc všichni opřeni?⁸⁸

Přichází všeobecná odpověď, která je úvodem k *midraši*⁸⁹ a recituje se společně nad odkrytými *macot*: „Kdysi jsme byli otroky faraóna v Egyptě, ale Hospodin, náš Bůh, nás odtamtud vyvedl“. Odpověď se dále opakuje, rozšiřuje, dokazuje se různými úryvky z Bible, které se vykládají midrašickou metodou.

Následuje vyprávění o čtyřech synech, kteří se od sebe liší a jimž je třeba vysvětlit význam *Pesachu*. Jeden je moudrý, druhý špatný, třetí prostomyslný, čtvrtý se neumí ptát. „Moudrý je ten, který zná *Pesach*, prožívá při něm radost a svobodu, umí se ptát a nalézá na odpovědi správné otázky. Špatný je jeho pravým opakem, nezná *Pesach* a nemá zkušenost svobody. Není schopen se ptát a ani porozumět.“⁹⁰

Po druhém úvodu k *midraši* přichází samotný *midraš*, který se vztahuje k Dt 26,5-8. Při výčtu egyptských ran účastníci namácejí prst do vína a při jednotlivých ranách nechávají dopadnout na zem kapku vína, jako smutek nad zničením Egyptanů. *Pesach* je svátkem osvobození, při kterém nejsou zapomenuty oběti.

Po dodatcích k *midraši*⁹¹ všichni zpívají děkovnou litanickou modlitbu „Bylo by nám stačilo“, která líčí v patnácti stupních Boží záchranné činy vůči svému lidu.⁹²

⁸⁸ KUNETKA, F., *Židovský rok a jeho svátky*, s. 48.

⁸⁹ *Midraš* – výklad Písma ve formě homilie, nebo komentáře k jednotlivým veršům.

⁹⁰ DI SANTE, C., *Židovská modlitba. K počátkům křesťanské liturgie*, s. 161.

⁹¹ Dodatky k *midraši* tvoří tři rabínské interpretace počtu egyptských ran. Viz. KUNETKA, F., *Židovský rok a jeho svátky*, s. 49.

⁹² Srov. KUNETKA, F., *Židovský rok a jeho svátky*, s. 49.

Následuje text rabana Gamaliela, učitele apoštola Pavla: „Kdo se o *Pesachu* nezmíní o třech věcech, nesplnil svou povinnost.“ Jsou to beránek, nekvašený chléb a hořké byliny.⁹³

Další text vychází z Ex 13,8 a pobízí každého člověka, aby na sebe nahlížel jako na toho, který sám vyšel z Egypta.

Nekvašené chleby jsou nyní zakryty, je pozvednut kalich a odřiká se úvod k první části *halelu*; recituje se žalm 113 a 114 (malý *halel*), pak jsou chleby opět odkryty a kalich je postaven na stůl.

Hagadu uzavírá *berakah* za vykoupení, pronášena s pozvednutým kalichem, který je pak vypit.⁹⁴

6. *Omytí*. Všichni přítomní si myjí ruce, tentokrát pronášejí i příslušné požehnání, protože se blíží vlastní večeře.

7. *Požehnání nekvašeného chleba*. Otec rodiny pronáší obvyklé požehnání nad chlebem. Ulomí malý kousek, sám jí, pak dává ostatním, kteří také pronášejí požehnání a jedí.

8. *Hořká bylina*. Jí se listy hořkých bylin namáčených do *charošet*, pronáší se požehnání. Úkon má připomínat, jak Židé svou odvahou a láskou ke svobodě překonali břímě egyptského otroctví.

9. *Zavinutí*. Sní se další část hořkých bylin, které jsou vloženy mezi dva kousky nekvašeného chleba.

10. *Hostina*. Počátek večeře, kdy se jí vejce, jako symbol smutku, jako památka zničení Chrámu – 9. av (den zničení jeruzalémského Chrámu) připadá vždy na stejný den v týdnu, jako první den *pesachového* týdne.

11. *Skryté*. V závěru večeře jsou vyzvány děti, aby hledaly ukrytou polovinu střední části nekvašeného chleba - *afikoman*. Předsedající jej potom jí a dává jíst

⁹³ Beránek (jeho krev) je symbolem toho, že Hospodin přešel domy Izraelitů a ušetřil je (Ex 12,27). Hořké byliny mají své místo v pesachové večeři díky symbolice otrocké práce, kterou Egyptané ztrpčovali Izraelitům život (Ex 1,14). Nekvašené chleby se jedí proto, že Hospodin osvobodil Izrael tak rychle, že těsto nestačilo vykynout (Ex 12,39). Srov. KUNETKA, F., *Židovský rok a jeho svátky*, s. 115.

⁹⁴ Srov. KUNETKA, F., *Židovský rok a jeho svátky*, s. 50.

i ostatním, jako připomínku oběti *Pesachu*. Toto je poslední pokrm, do dalšího dne už se nesmí nic jíst.⁹⁵

III. Modlitba po jídle

12. *Požehnání*. Nalije se třetí kalich, pak následuje modlitba po jídle, jež je obohacena o vsuvku ve třetím požehnání. Na ni navazuje litanická modlitba „On je milosrdný“. Poté je vypit třetí kalich vína. V této fázi slavnosti jsou podle starého zvyku otevřeny dveře, protože je očekáván prorok Eliáš.⁹⁶

IV. Závěrečné obřady

13. *Chvála*. Jsou předčítány *halelové* žalmy (115-118), jež jsou chvalo zpěvem na poděkování Bohu. Také je zařazen hymnus *Nišmat kol chaj*, který je prvkem ranní sobotní liturgie. V něm je vyjádřena lidská závislost na Božím milosrdenství a vybízí nás k chvále Hospodina. Poté se vypije čtvrtý kalich vína.⁹⁷

14. *Přijetí*. Celý seder je zakončen verši francouzského básníka 11. století Bonfilse. Rituály však uvádějí ještě několik písní z 15. století pocházejících z německé oblasti, které jsou velmi oblíbené. Tyto písně mají pomoci udržet pozornost dětí, a také zprostředkovávají lidovým jazykem hodnoty židovské tradice.⁹⁸

Na úplný konec zazní toužebné přání: „Příští rok v Jeruzalémě!“⁹⁹

1.3.3 IDEOVÝ OBSAH

Vyvedení z Egypta lze podle slov S. P. De Vries nazvat *červenou nití*, která se vine celým židovským životem. V každém svátku, zvyku, nebo nařízení lze hledat souvislost s touto zásadní událostí týkající se Izraelského národa.¹⁰⁰

⁹⁵ Srov. KUNETKA, F., *Židovský rok a jeho svátky*, s. 46-47. Srov. Také DI SANTE, C., *Židovská modlitba. K počátkům křesťanské liturgie*, s. 157.

⁹⁶ Srov. KUNETKA, F., *Židovský rok a jeho svátky*, s. 52.

⁹⁷ Srov. STERN, M., *Svátky v životě Židů*, s. 181.

⁹⁸ Srov. DI SANTE, C., *Židovská modlitba. K počátkům křesťanské liturgie*, s. 158. Srov. Také KUNETKA, F., *Židovský rok a jeho svátky*, s. 52.

⁹⁹ STERN, M., *Svátky v životě Židů*, s. 182.

Slavnostní *pesachová* večeře je oslavou zrození Izraele pro svobodu, vysvobození židovského národa z pout otroctví, které nastalo vyjitím z Egypta. Při večeři hraje nezastupitelnou roli velké množství symbolů, rituálů a v neposlední řadě vyprávění, které odkazují na jednotlivé fáze vysvobození.

Je třeba nezapomínat, z jakého svátku se *Pesach* vyvinul. Byl to svátek jara, jehož symbolika je pro oslavu svobody více než příznačná. Příroda přechází ze zimy do jara, od smrti k životu. Stejně tak židovský národ putuje od otroctví ke svobodě. Jeho putování je naplněno námahou a sebezapřením, také řadou nebezpečí. O to větší je radost při *pesachové* večeři, když může člověk oslavovat Boží dobrotivost, která jej vyvedla ze tmy do světla, z útlaku do svobody. Tímto aktem začíná nová identita Izraele.¹⁰¹

Dnešní oslavy svátku *Pesach* nejsou tedy jen připomínkou události, která se odehrála v dávné minulosti. *Pesach* tuto událost aktualizuje a přivádí pozornost k lidem dnešního světa, ať už Židům či ostatním, kteří jsou kdekoliv na světě utlačováni, pronásledováni pro svou víru a omezováni ve svobodě. Dalo by se říci, že *Pesach* obsahuje poselství pro celé lidstvo, svátek svým obsahem protestuje proti zlu, útlaku, násilí a nesvobodě. Bůh, stojící v centru *pesachových* oslav, je ten, který člověka vyvádí z otroctví ke skutečné svobodě.¹⁰²

¹⁰⁰ Srov. DE VRIES, S. P., *Židovské obřady a symboly*, s. 114.

¹⁰¹ Srov. DI SANTE, C., *Židovská modlitba. K počátkům křesťanské liturgie*, s. 159.

¹⁰² Srov. KUNETKA, F., *Židovský rok a jeho svátky*, s. 54.

2. VELIKONOČNÍ TAJEMSTVÍ V DĚJINÁCH A ŽIVOTĚ CÍRKVE

„Dílo vykoupení lidstva a dokonalé oslavy Boha, jehož předebrou byly veliké Boží skutky na lidu Starého zákona, naplnil Kristus Pán, a to především velikonočním tajemstvím svého požehnaného utrpení, zmrtvýchvstání a nanebevstoupení. Tak svou smrtí naši smrt zničil a zmrtvýchvstáním život obnovil.“¹⁰³

Jako se Izrael neustále navrácí k poselství exodu, čerpá z něj veškerou sílu a shledává v něm počátek nového svobodného života, tak církve aktualizuje a žije Kristovu oběť, která tento exodus přivedla k dokonalosti a naplnila jej. Nejde jen o historickou vzpomínku, která má tak silný odkaz, že působí ještě dnes. Událost velikonočního tajemství Ježíše Krista je skutečností trvalou, která nekončí a tím naplňuje univerzalitu Božího plánu spásy.

2.1 VÝZNAM VELIKONOČNÍHO TAJEMSTVÍ

Termín *velikonoční tajemství* je překladem latinského výrazu *mysterium paschale*, kterým se po Druhém vatikánském koncilu spásné dílo Ježíše Krista často označuje. *Paschale* pochází z aramejsko-řeckého slova *pascha*, odvozeného z hebrejského *pesach*. *Pesach* je výrazem pro židovský svátek, ale současně značí i obětního beránka, který byl o tomto svátku zabíjen. Etymologický význam slova *pesach* je „překročit, přejít“, v širším smyslu „ušetřit, zachránit“. Tak jako Hospodin ušetřil (*přešel*) domy Izraelitů potřené krví beránka, jako byl židovský národ zachráněn *prejitím* Rákosového moře, tak Kristus, velikonoční beránek, *přešel* utrpením a smrtí do života a uvedl tak lid do společenství s Otcem.¹⁰⁴

Mysterium, stojící na místě řeckého *mysterion*, je překládáno jako tajemství. Nelze se ale spokojit s vnímáním termínu „tajemství“, jak jej známe

¹⁰³ SC 5.

¹⁰⁴ Srov. KUNETKA, F., *Slavnost našeho vykoupení*, s. 16-17. Srov. Také ADAM, A., *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 31.

z běžného užívání. Nejedná se o něco skrytého či záhadného, o tajemnou nauku, kterou mohou odhalit pouze lidé k tomu předurčení. *Mystérion* je čin, jde o Boží konání v dějinách, které vede ke spáse člověka. Biblický a patristický pohled předkládá tři stupně chápání tohoto pojmu: *mystérion* jako svobodný Boží úradek, jako uskutečnění v dějinách a jako liturgická aktualizace.¹⁰⁵

Pokud lze ještě přesněji a výstižněji převést latinský výraz *mysterium paschale* do češtiny, nabízí se sousloví „velikonoční spásný čin“. Tento čin je důležité vidět v jeho celistvosti, spadá sem totiž Kristovo zmrtvýchvstání, ale i Ježíšovo utrpení a smrt. Musíme proto přistupovat k velikonočnímu triduu jako celku, jako jedinému svátku zpřítomňujícímu spasitelnou událost Ježíše Krista.¹⁰⁶

Velikonoční tajemství je podle Písma svatého a Tradice pramenem, ze kterého vyšlo a nadále vychází křesťanství. Událost velikonočního tajemství je středem dějin spásy člověka – vše, co bylo ještě před Kristovým činem, k němu určitým způsobem směřuje.¹⁰⁷ Sám Ježíš také prožívá celý svůj život v pohledu upřeném k nadcházejícím událostem velikonoce. Ježíšova *pascha* začíná už vtělením. Kristus na sebe bere podobu otroka a zřiká se slávy, kterou má od věčnosti od Otce. O velikonočních dosahuje Ježíšova poslušnost a láska k Otci a vydanost vůči člověku svého vrcholu. Smrt na kříži vypovídá o božské lásce, Kristus uskutečňuje *paschu* – *přechod* ve vlastním slova smyslu.¹⁰⁸

„Vzkříšení je potvrzením správnosti Ježíšovi cesty, podivuhodná logika kříže je tak dovršena. Bůh nezachránil Ježíše od smrti, ale v jeho smrti tvoří novou kvalitu života, který se jeví silnější než smrt, hřích a nenávisť. Kříž je v tomto pohledu ne znamením bolesti a smrti, ale symbolem vítězství a lásky.“¹⁰⁹

¹⁰⁵ Srov. KUNETKA, F., *Slavnost našeho vykoupení*, s. 15.

¹⁰⁶ Srov. RICHTER, K., *Liturgie a život*, s. 24.

¹⁰⁷ Srov. SKALICKÝ, K., *Zakládající událost křesťanství: Ukřižování a zmrtvýchvstání Ježíše Nazaretského*. Teologické texty. 2005/3 [online], [cit. 2011-09-06] Dostupné na Internetu: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2005-3/Zakladajici-udalost-krestanstvi-Ukri-zovani-a-zmrtvy-chvstani-Jezise-Nazaretskeho.html>

¹⁰⁸ Srov. KUNETKA, F., *Slavnost našeho vykoupení*, s. 18-19.

¹⁰⁹ *Tamtéž*, s. 20.

2.2 LITURGIE MÍSTEM AKTUALIZACE VELIKONOČNÍHO TAJEMSTVÍ

Při každém svátku, který se nezakládá na mýtu, ale vychází z historické události, se jeví jako problém vztah mezi neopakovatelnou minulou událostí a současným slavením. V Bibli jsou nám předkládány v jasné posloupnosti historické události, které vypovídají o setkání s Bohem, můžeme v nich sledovat jistou dynamiku, pohyb zaměřený k cíli. Památky těchto setkání s Bohem jsou následně slaveny a je tak překonávána separace v času a prostoru od spásonosné události. Spásný čin, který byl v minulosti vykonán v podobě historické události, žije dále v přítomnosti jako aktivní síla v lidském životě. Je třeba se s ním ale znovu setkat a přijmout jej ve víře, a to lze pouze tehdy, pokud jej znovu připomeneme ve slavení.¹¹⁰

Ve slavení probíhá setkání v přítomnosti, nejedná se o mytickou cestu do minulosti ani o jakési mytické drama, které by nám mělo zopakovat prvotní událost. Tyto události, které jsou historické a tudíž neopakovatelné, nejsou přesto skončené či statické. Události mohou být minulé, ale skutečnost, kterou přinášejí – tj. skutečnost spásy, je trvalá a stále přítomná.¹¹¹

V konstituci *Sacrosanctum Concilium* je o liturgii psáno: „Konáním liturgie pokračuje církev v díle spásy. Jako Otec poslal Krista, tak Kristus poslal apoštoly a naplnil je Duchem svatým. Měli hlásat evangelium všemu stvoření... Hlásané dílo spásy však měli také uskutečňovat obětí a svátostmi, které jsou ohniskem veškerého liturgického života. Tak křest zapojuje lidi do Kristova velikonočního tajemství: s ním umírají, s ním jsou pohřbeni a s ním vzkříšeni... Podobně, kdykoliv přijímají večeři Páně, zvěstují smrt Páně, dokud Pán nepřijde.“¹¹²

Každé slavení má tedy velikonoční charakter, obzvláště pak svátost křtu a eucharistie. V průběhu celého roku se každou neděli při slavení eucharistie setkáváme s Kristem trpícím a Kristem zmrtvýchvstalým. Velikonoční rozměr

¹¹⁰ Srov. TAFT, R. F., *Život z liturgie. Tradice Východu i Západu*, s. 12.

¹¹¹ Srov. *Tamtéž*, s. 13.

¹¹² SC 6.

eucharistie pravidelně prožíváme v nedělní bohoslužbě a vrcholem je pak roční slavení Velikonoc, které zpřítomňuje ve dnech tridua události Kristovy oběti den po dni. V liturgii je slaveno Kristovo přejítí ze smrti do života a slavící člověk, kterému byla křtem dána na tomto slavení účast, tak společně s Kristem přechází ze tmy hříchu do světla vzkříšení.¹¹³

Kristova přítomnost v liturgii je objektivní a dynamická, je to Kristus sám, který dál žije ve své církvi. Nejen při slavení eucharistie, ale také při slavení ostatních svátostí je Kristus přítomen jako velekněz a dává tak slavení paschální rozměr. Platí to i pro bohoslužbu slova, modlitbu církve a pro svátostiny. Velikonoční tajemství tedy proniká do veškeré liturgie církve.¹¹⁴

Ježíšovo dílo nikdy nekončí, je nadčasové a stále aktuální. Jeho čin odevzdání sebe sama do rukou Otce je stále živý a „věčně přítomný před Otcem“.¹¹⁵ Přesto nelze opomíjet, že události týkající se Kristova utrpení se odehrály v konkrétním čase a prostoru. O této problematice je pojednáno už v úvodu kapitoly, ale nyní hlouběji popíšeme ono „zpřítomnění“, které probíhá při liturgickém slavení.

Zde je na místě zmínit řecký pojem *anamnēsis* (v počeštěné formě *anamnéze*), což znamená „připomínka“, „památka“. Jedná se o aktualizaci dějinné události do přítomné situace. Jak bylo již výše zmíněno, události kolem Kristovy oběti jsou přesně historicky zařaditelné, nemohou se opakovat. To, co je při liturgii zpřítomňováno, je spásná dynamika určité historické skutečnosti. Historické okolnosti jsou různé, ale podstata dění zůstává stejná. Bůh zůstává bez proměny, přesto je stále ve vztahu k dějinám a proto lze v běhu času rozpoznat jeho činy spásy. Přesněji lze říci, že to, co zůstává bez proměny, je Boží láska k člověku. Bůh stále znovu zachraňuje člověka, který se ocitá v situacích hodných pomoci. V liturgickém slavení je tedy aktualizováno to, co prožívali Kristovi současníci při setkání s ním. Smíření, osvobození, spása. V křesťanské

¹¹³ Srov. KUNETKA, F., *Slavnost našeho vykoupění*, s. 21-22.

¹¹⁴ Srov. ADAM, A., *Liturgický rok. Historický vývoj a současnost*, s. 33-34.

¹¹⁵ KUNETKA, F., *Slavnost našeho vykoupění*, s. 29.

liturgii se odehrává anamnéze Božího plánu spásy s jeho vrcholným okamžikem Kristovy oběti.¹¹⁶

Konstituce o posvátné liturgii k tomu říká: „Aby uskutečňoval tak velké dílo, je Kristus přítomen ve své církvi, především v liturgických úkonech. Je přítomen v mešní oběti jak v osobě sloužícího kněze..., tak zejména pod eucharistickými způsoby. Je přítomen svou mocí ve svátostech, takže když někdo křtí, křtí sám Kristus. Je přítomen ve svém slově: to mluví on, když se v církvi předčítá Písmo svaté. I tehdy je přítomen, když se církev modlí a zpívá, jak to slíbil: ‚Kde jsou dva nebo tři shromážděni ve jménu mém, tam jsem já uprostřed nich‘ (Mt 18,20)“¹¹⁷

„Liturgie je slavení, ve kterém je Kristovo *mysterion* v síle Ducha svatého vykonáváno, zpřítomňováno, stále trvá, je celebrativně aktualizováno.“¹¹⁸

Trvalý charakter Kristovy spásné oběti je faktem, který přináší všem lidem bez rozdílu a v každé době možnost účasti na Božím plánu spásy. Zejména liturgie se tak stává prostorem, který člověku tuto jedinečnou příležitost poskytuje: „Liturgické slavení je určitým momentem ekonomie spásy. Vytváří a poskytuje prostor, aby určitý okamžik plynoucího času (*chronos*) se stal pro člověka časem příhodným, časem spásy (*kairos*).“¹¹⁹

Slovy A. Adama je velikonoční tajemství *srdcem* liturgického roku: „... srdce..., nejnvnitřnější střed organismu, z něhož vycházejí všechny tepny a do něhož se krev žilami opět vrací, je oživujícím centrem, bez něhož není možný žádný život. Jakožto centrální orgán zásobuje životodárnou krví všechny části těla až po nejjemnější vlasečnice...Tímto srdcem liturgického roku je Kristovo umučení a zmrtvýchvstání.“¹²⁰

Liturgie je vrcholem a zároveň zdrojem, ze kterého čerpá svoji sílu církve a k němuž veškerou svojí činností směřuje. Liturgie je zdrojem milosti, při liturgii se nejúčinněji uskutečňuje v Kristu posvěcení člověka a oslava Boha. K tomu, aby člověk mohl opravdu čerpat milosti plynoucí z posvátného

¹¹⁶ Srov. KUNETKA, F., *Slavnost našeho vykoupení*, s. 29-33.

¹¹⁷ SC 7.

¹¹⁸ KUNETKA, F., *Slavnost našeho vykoupení*, s. 33.

¹¹⁹ *Tamtéž*, s. 13.

¹²⁰ ADAM, A., *Liturgický rok. Historický vývoj a současnost*, s. 31.

společenství, je třeba, aby se slavení účastnil plně, aby spolupracoval s Boží milostí.¹²¹ Bůh k člověku přistupuje partnersky, respektuje jeho svobodu, nevnučuje a čeká. A tak je na člověku, aby se otevřel Boží nabídce spásy v Kristu a umožnil účinné působení velikonočního tajemství v jeho osobním životě.¹²²

2.3 VÝVOJ SLAVENÍ

Velikonoční tajemství má ústřední význam pro dějiny spásy, od této události má každý člověk skrze křest možnost být účasten na těle Kristově a patřit k novému Božímu lidu.

Nový zákon vypovídá o bohoslužebných setkáních, která mají stejnou podstatu, jako dnešní bohoslužby. Boží slovo a účast na těle a krvi Kristově je už od doby apoštolské tím, co je živou připomínkou Kristova odkazu.¹²³

2.3.1 NEDĚLE – TÝDENNÍ VELIKONOCE

„Podle apoštolské tradice, která má původ ode dne Kristova vzkříšení, slaví církve velikonoční tajemství vždy osmý den, který se právem nazývá den Páně, nebo neděle.“¹²⁴

Prvotní zmínky novozákonních spisů o slavení památky smrti a zmrtvýchvstání Ježíše Krista se ještě netýkají slavení velikonoce v jejich ročním intervalu. Zatím se pozvolna utváří menší jednotka budoucího liturgického roku, a to každotýdenní slavení neděle, jako dne zmrtvýchvstání Ježíše. Neděle je také dnem, kdy se Kristus zjevuje svým učedníkům a dává jim svého Ducha, který je má naplnit silou pro hlásání evangelia.¹²⁵

První den židovského kalendáře, naše neděle, se stává pro apoštoly nejvhodnějším dnem, ve kterém se shromažďují k „lámání chleba“, jak se

¹²¹ Srov. SC 10;11.

¹²² Srov. ADAM, A., *Liturgický rok. Historický vývoj a současnost*, s. 35.

¹²³ Srov. *Tamtéž*, s. 41; 43.

¹²⁴ SC 106.

¹²⁵ Srov. ADAM, A., *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 43.

o připomínce večeře Páně hovoří ve Skutcích apoštolů: „První den v týdnu jsme se sešli k lámání chleba a Pavel promluvil ke shromáždění.“ (Sk 20,7).¹²⁶

Tento úryvek ze Skutků apoštolů, je nejstarší zmínkou o shromáždění křesťanské obce v nedělní den. Popsané shromáždění probíhající v Troadě, obsahuje naukovou část, kdy apoštol Pavel hovoří ke shromáždění a část eucharistickou, tj. lámání chleba.¹²⁷ Struktura nedělního shromáždění, jak ji můžeme vidět v příkladu z Troady se ve své podstatě zachovala až dodnes. Čteme tak i v *Konstituci o liturgii*: „V ten den jsou věřící povinni se shromáždit, aby slyšeli Boží slovo a měli účast na eucharistii.“¹²⁸

Při nedělních shromážděních v době apoštolské ještě nelze hovořit o jednotném rituálu. Už od počátku byla ale jádrem každého společenství večeře Páně. V apoštolské době bylo slavení eucharistie ještě spojeno s hostinou, sloužící k nasycení. V pavlovských obcích následuje tedy obřad eucharistie až po jídle. Je zde zařazen i eucharistický kalich. Důvodem pro řazení obřadu chleba a vína na konec jídla je pravděpodobně struktura původní židovské hostiny, při které je vrcholem celé hostiny *birkat ha-mazon*, tedy závěrečné požehnání nad kalichem. Vzhledem k tomu bylo i kratší požehnání nad chlebem přeřazeno na konec jídla a obě *berakot* tak byly společně na konci hostiny.

Eucharistická modlitba má své kořeny v židovské *birkat ha-mazon*, modlitbě po jídle, nikoliv v modlitbě před jídlem. I při řazení obou *berakot* na konec hostiny jsou požehnání nad chlebem a nad kalichem samostatná.

V době poapoštolské dochází k oddělení eucharistie od jídla a spojení obou *berakot* v jednu.¹²⁹

Hostina byla realizována spolu s dalšími prvky, které i dnes patří k bohoslužbě – čtení, promluvy, rozhovory apod. (1K 14,26).

To, že je večeře Páně postavena do středu nedělního slavení, lze vyčíst i nejstarších mimobiblických svědectví. Jedním z nich je dopis místodržitele v Bithynii Plinia císaři Trajánovi. Zde Plinius popisuje, že tamější křesťané se

¹²⁶ Srov. ADAM, A., *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 44.

¹²⁷ Srov. KUNETKA, F., *Slavnost našeho vykoupení*, s. 71.

¹²⁸ SC 106.

¹²⁹ Srov. KUNETKA, F., *Židovské kořeny křesťanské anafory*, s. 76-78.

shromažďují během neděle dvakrát, časně ráno k bohoslužbě slova, při které byl nejspíš udělován i křest a večer k hostině s eucharistií. Po zákazu císaře, který netoleroval podezřelá večerní shromáždění, byla večerní bohoslužba přeložena do časných ranních hodin. Při tomto kroku byla také zrušena hostina za účelem nasycení a byla ponechána pouze vlastní eucharistická slavnost, které předcházela bohoslužba slova s předčítáním Písma, kázáním a modlitbou. Tato forma se vyvinula v polovině 2. století a je prototypem pozdější nedělní bohoslužby, je známá z popisu Justina Mučedníka.¹³⁰

Ve Skutcích apoštolů je silně zdůrazněna potřeba společných shromáždění Kristových stoupenců. Pro křesťany se stává důležitým vnitřní obrácení ke Kristu, křest a přijetí Ducha svatého (Sk 2,38).¹³¹ Účast na shromážděních byla pro věřící vyjádřením sounáležitosti s Kristem, a také možnost mít podíl na jeho těle a krvi. Při společenství s ostatními spolubratry byla vzájemně posilována víra a sdíleno radostné spojení se zmrtvýchvstalým Kristem. Silný akcent byl kladen i na očekávání druhého Ježíšova příchodu.¹³²

Podle Ignáce z Antiochie je slavení neděle rozlišovacím znamením vůči těm, kteří slaví šabat. Křesťané jsou zrozeni k nové naději a zachováváním dne Páně jsou účastni na Kristově oběti, skrze kterou je nám dán nový život.¹³³

Doposud byl centrem modlitby a bohoslužeb výhradně chrám, ten nyní ztrácí své centrální postavení. Dokladem pro přesun bohoslužebných aktivit do prostorů mimo chrám a synagogu jsou také pasáže z evangelií, pojednávající o setkání vzkříšeného Krista s učedníky; všechna tato setkání proběhla mimo chrám. Shromáždění se tedy stále častěji uskutečňují v soukromých domech, kde se křesťané setkávají k lámání chleba a modlitbě.¹³⁴

Neděle, jako první den židovského týdne, nebyla v prvních třech stoletích dnem pracovního klidu. Židé dodržovali jako den bez práce šabat a pohané, zřejmě v závislosti na židovském šabatu, zachovávali jako den pracovního klidu Saturnův den, který připadal také na sobotu. Křesťané měli tedy jen velmi málo

¹³⁰ Srov. ADAM, A., *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 44-45.

¹³¹ Srov. KUNETKA, F., *Eucharistie v křesťanské antice*, s. 63.

¹³² Srov. ADAM, A., *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 45.

¹³³ Srov. ADAM, A., *Liturgika. Křesťanská bohoslužba a její vývoj*, s. 355.

¹³⁴ Srov. KUNETKA, F., *Eucharistie v křesťanské antice*, s. 63-66.

prostoru pro konání svých shromáždění, a po zákazu císaře Trajána konat shromáždění večer, byli odkázáni jen na časné ranní hodiny, do doby než nastane rozbřesk. To s sebou přinášelo velké obtíže a nepohodlí, které se promítaly do návštěvnosti bohoslužeb. Už v listě Židům jsou věřící povzbuzováni k pravidelné účasti na shromáždění (Ž 10,25). *Didaskalie apoštolů* z poloviny 3. století napomíná křesťany ještě důrazněji. Kolem roku 300 se koná koncil v Elvíře ve Španělsku a stanovuje přesná pravidla pro návštěvu nedělní bohoslužby, která nemají být porušována pod pohrůzkou krátkodobého vyloučení z obce.¹³⁵

Velký význam neděle pro křesťanský život dosvědčují názvy, kterými byla neděle označována. Židokřesťané nazývali neděli nejprve jako *první den*, protože sobota byla dnem posledním. Nejde ale jen o pozici neděle jako prvního dne v týdnu, tento název symbolizuje první den stvoření, který byl dnem světla. Nedělí začíná „nové stvoření“.¹³⁶ Neděle byla ale i *osmým dnem*. „Bůh stvořil svět v šesti dnech a sedmého dne si odpočinul, avšak v neděli pokračoval ve svém díle a dokončil je.“¹³⁷ Neděle a Kristovo zmrtvýchvstání je začátkem nového stvoření, „vyústujícího do věčného klidu šabatu v naplnění, dokonání.“¹³⁸ Další pojmenování neděle je *den vzkříšení Páně*, tak je poprvé označena u Tertuliána počátkem 3. století. Dodnes je tento název běžně užíván ve slovanských jazycích, například ruské „voskresenie“.¹³⁹ Pro označení neděle byl užíván i *den Slunce*, jímž se označuje první den židovského týdne; vychází z řecko-římského planetárního týdne. Ještě před tím, než tento kalendář vešel do užívání (používal se v oblasti Středozemního moře na přelomu 3. století), znali už křesťané Krista jako „světlo lidí“ (J 1,4), jako „slunce spravedlnosti“ (Mal 3,20), jako toho, který jakožto „pravé světlo... osvětluje každého člověka“ (J 1,9).¹⁴⁰ Tato symbolika světla a slunce se stále více prosazovala ve spojitosti s Kristem, přímo úměrně rostoucímu používání planetárního týdne v ostatní společnosti. Den Slunce jako název pro neděli se tak postupně objevuje nejen

¹³⁵ Srov. ADAM, A., *Liturgika. Křesťanská bohoslužba a její vývoj*, s. 355.

¹³⁶ Srov. *Tamtéž*, s. 355.

¹³⁷ BRADÁČ, J., *Posvěcení času*, s. 9.

¹³⁸ ADAM, A., *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 48.

¹³⁹ Srov. ADAM, A., *Liturgika. Křesťanská bohoslužba a její vývoj*, s. 355.

¹⁴⁰ Srov. ADAM, A., *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 50.

v řecko-římském světě, ale i v křesťanských spisech. Zpočátku velmi opatrně zmiňuje tento název Justin Mučedník, který ale píše o takzvaném dni Slunce. Tertulián o padesát let později píše také o dni Slunce, nepřidává „takzvaný“ a dokládá tak běžné užívání termínu. Koncem 4. století píše svatý Jeroným o dni Páně, který je nazýván pohany dnem Slunce a my jako křesťané můžeme přisvědčit: „Nebot' dnes vyšlo světlo světa, dnes vyšlo Slunce spravedlnosti, v jeho křídlech se ukrývá spása.“¹⁴¹ Církev však do dnešní doby nejvíce upřednostňuje název *den Páně*. Ten se poprvé objevil ve Zjevení svatého Jana (Zj 1,10). Název se vztahuje na Ježíše, nikoliv na Otce. Neděle je dnem Páně proto, že je dnem jeho vzkříšení. Současně je to den očekávání druhého Kristova příchodu a den bohoslužebného shromáždění křesťanů, při kterém je zpřítomňována Kristova oběť.¹⁴²

Pro slavení neděle byl velkým mezníkem zákon císaře Konstantina, z roku 321, který prohlašuje „den Slunce“ za den svátečního klidu, kdy pohané měli uctívat slunce a křesťané Krista. Výjimka platila pouze pro venkovské obyvatelstvo, které mělo využít příhodného počasí potřebného k pracím na poli. O několik měsíců později, téhož roku, vyhláší Konstantin další zákon, který dodává, že propouštění otroků nespadá pod příkaz pracovního klidu.¹⁴³ Zákony vydané Konstantinem značně ulehčily slavení křesťanské neděle, z nově vzniklé situace ovšem plynulo i jisté nebezpečí zneužití neděle, kdy se do popředí stále více dostává pracovní klid a stává se jejím hlavním kritériem. Orleánský koncil (538) zakazuje pod pohrůzkou trestu jakoukoliv polní práci. Narabonnský koncil jen o několik let později (589) stanovuje těžké tresty pro ty, kteří v den Páně konají nějakou práci. Z těchto opatření plyne dojem, že se neděle stává pokračováním starozákonního zákonodárství šabatu. Až vrcholná scholastika odděluje neděli opět jasně od židovského šabatu a zákaz služebných prací odůvodňuje nutností umožnit nedělní bohoslužby. I přesto bylo v pozdějších staletích věnováno příliš pozornosti zákazu nedělní práce a nejdůležitější význam neděle, její christologický rozměr tak ustoupil do pozadí. V období pozdní

¹⁴¹ ADAM, A., *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 50.

¹⁴² Srov. BRADÁČ, J., *Posvěcení času*, s. 11.

¹⁴³ Srov. *Tamtéž*, s. 12.

scholastiky a v novověku se klade ještě větší důraz na povinnost účastnit se nedělní mše a provinění proti tomu je klasifikováno jako těžký hřích.¹⁴⁴ Neděle se na dlouhou dobu stává více dnem pracovního klidu, než dnem radostné oslavy našeho vykoupení. Až tendence liturgické obnovy mající svůj počátek v období před II. vatikánským koncilem tuto situaci postupně mění a navrácí neděli její původní christologický rozměr.

2.3.2 ROČNÍ SLAVENÍ VELIKONOC

Novozákonní spisy nepodávají příliš jednoznačné výpovědi o ročním slavení památky mysteria Paschy. Přesto v listu Korintským nacházíme zprávu od apoštola Pavla, ze které je zřejmé, že židovská *Pascha* dostává v době prvních křesťanů zcela jiný rozměr: „Odstraňte starý kvas, abyste byli novým těstem, vždyť vám nastal čas nekvašených chlebů, neboť byl obětován náš velikonoční beránek, Kristus. Proto slavme velikonoce ne se starým kvasem, kvasem zla a špatnosti, ale s nekvašeným chlebem upřímnosti a pravdy.“ (1K 5,7n).¹⁴⁵

Původní velikonoce byly tedy svátkem přesahující a pokřesťanštěné židovské *Paschy*. Židovská *Pascha* slavila vykoupení z otroctví a nadvlády Egypta, křesťané oslavovali vykoupení ze smrti a hříchu. Původně velikonoce oslavovaly, spíše než událost, tajemství. Toto tajemství bylo zprostředkováno Ježíšovou smrtí a očekáváním jeho druhého příchodu.¹⁴⁶

Židovské velikonoce získaly po Kristově smrti a zmrtvýchvstání nový rozměr. Tento fakt je důvodem, proč se lze domnívat, že už v apoštolských dobách byla slavena v čase židovské *Paschy* památka Kristovy oběti. K odpoutávání od židovské *Paschy*, jako památky události dějin spásy, docházelo ale v židokřesťanských obcích jen velmi pomalu.

V druhé polovině 2. století probíhá „spor o Velikonoce“, odehrává se uvnitř církve a jeho předmětem je datum slavení výroční památky Velikonoc.

¹⁴⁴ Srov. ADAM, A., *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 52.

¹⁴⁵ Srov. *Tamtéž*, s. 62.

¹⁴⁶ Srov. TAFT, R. F., *Život z liturgie. Tradice Východu i Západu*, s. 33-34.

Jednu stranu tvořili tzv. *kvardodecimáni* („čtrnáctníci“), což byli zejména křesťané Malé Asie a Sýrie. Ti upřednostňovali slavení Velikonoc vždy přesně 14. nisanu – v den úplňku prvního jarního měsíce, ať už toto datum připadlo na jakýkoliv den. Druhá strana, Řím a ostatní místní církve, byla pro slavení v neděli, která připadla po 14. nisanu, tedy neděle po prvním jarním úplňku. Obě strany se pro obhájení své pravdy odvolávají na apoštolskou tradici, i když každá uvádí jiné apoštoly. Z tohoto lze vyvodit, že roční Velikonoce se slavily už v prvním století, i když písemně byly zmíněny až ve století druhém.

Z „Církevních dějin“ psaných Eusebiem z Césareje se dozvídáme, že přes rozdílná data, měly pro obě strany Velikonoce stejný předmět slavení. Tím bylo velikonoční tajemství jako celek. *Kvardodecimáni* kladli ale důraz na vykupitelskou smrt Ježíše Krista. Obě strany slavily tajemství Velikonoc liturgickou hostinou, které předcházela půst.¹⁴⁷

Spory o datum Velikonoc byly ukončeny roku 325 Nicejským koncilem, který předepisuje slavení Velikonoc vždy v neděli po prvním jarním úplňku. Tím se oddělilo slavení Velikonoc od židovské *Paschy*. Uspořádání závislé na střídání měsíčních fází má dopad na značnou pohyblivost Velikonoc uvnitř naší solární časomíry. Velikonoce kolísají v rozmezí pěti týdnů (mezi 22. březnem a 25. dubnem) a velká část liturgického roku je tak tvořena pohyblivými svátky.¹⁴⁸

Ovšem nebylo jen výsadou *kvardodecimánů* stavět do popředí velikonoční památku Kristovu smrt. Například Tertulián ani Órigenes nepatřili ke *kvardodecimánům*, přesto v jejich spisech nalézáme statě, které výslovně mluví o Velikonocích, jako připomínce utrpení. Nejedná se zde samozřejmě o oddělování smrti od vzkříšení, ale přesto je v počátečních dobách křesťanství větší důraz kladen na připomínku smrti, oproti vzkříšení. Druhou tendencí prvotní interpretace velikonoce je zduchovnění události a postavení křesťana jako hlavního účinkujícího velikonoční události. Stává se tak hlavním protagonistou velikonoční události, chápané jako přechod. Velikonoce jako přechod se objevují už v Janově evangeliu: „Bylo před velikonočními svátky. Ježíš věděl, že přijde

¹⁴⁷ Srov. ADAM, A., *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 63.

¹⁴⁸ Srov. ADAM, A., *Liturgika. Křesťanská bohoslužba a její vývoj*, s. 360.

jeho hodina, kdy měl přejít z tohoto světa k Otci...“ (1J 13,1). Stejně tak je naloženo s textem z listu Římanům, kde křesťan skrze křest umírá hříchu a vstává k novému životu spolu s Kristem, v Kristu (Řím 6,3-23).¹⁴⁹

Ve 3. století nastává posun od *paschy* chápané jako *utrpení* k *pasše* chápané jako *přechod* a je určující pro budoucí křesťanskou velikonoční typologii. Také křest, jak o něm čteme v Řím 6, se stává trvalou součástí velikonoční vigílie. Velikonoce jsou nyní chápány jako velikonoce Krista a velikonoce křesťanů.¹⁵⁰

2.3.3 UTVÁŘENÍ VELIKONOČNÍHO TRIDUA

Velikonoce v prvních církevních obcích byly slaveny během jediného dne, přesněji v jednu noc ze soboty na neděli. Všechn obsah, na který jsou velikonoční události tak bohaté, byl tedy slaven v jediné liturgii.¹⁵¹

Ve 2. století se v Římě před velikonoční nedělí předsouvají dva postní dny, postupně se utváří velikonoční triduum. Svatý Augustin se výslovně zmiňuje o Velikonocích jako o „nejposvátnějším třídenním ukřižovaného, pohřbeného a vzkříšeného Krista.“ Triduum v první církvi tvořil Velký pátek, Bílá sobota a neděle Zmrtvýchvstání. Velký pátek společně s Bílou sobotou byly dny bez jakékoliv liturgie. Jelikož šlo o postní dny, neslavila se ani eucharistie. „Přijdou však dny, kdy od nich bude ženich vzat; potom, v ten den se budou postit.“ (Mk 2,20) Proto ani křesťané neslavili eucharistickou hostinu. Až na konci bdění Velké noci se slaví eucharistie a tím vrcholí svaté třídenní.¹⁵²

Termín *pascha* v sobě až do 4. století nesl oba aspekty velikonoc, smrt i zmrtvýchvstání. Od 5. století se *paschou* nazývá už jen velikonoční neděle. Byl to důsledek proměn svatého třídenní v historii. Prvním stupněm je velkopáteční liturgie vyzdvihující uctívání svatého kříže, která se z Jeruzaléma rozšiřuje na východ i západ. Druhou tendencí je slavení více mší na neděli Zmrtvýchvstání, oproti původnímu slavení jedné mše na konci bdění o vigílii. I přesto je do

¹⁴⁹ Srov. TAFT, R. F., *Život z liturgie. Tradice Východu i Západu*, s. 33-34.

¹⁵⁰ Srov. *Tamtéž*, s. 36.

¹⁵¹ Srov. ADAM, A., *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 68.

¹⁵² Srov. BRADÁČ, J., *Posvěcení času*, s. 24.

raného středověku udrženo třídění ve svém původním významu, jako památka smrti a vzkříšení Krista.¹⁵³

Na konci 4. století ještě vigilie trvala přes celou noc, v neděli se tudíž už nekonala žádná bohoslužba. Ke konci 6. století končí vigilie už před půlnocí a o neděli Zmrtvýchvstání je další eucharistická slavnost. Kolem 9. století je začátek vigilijní eucharistie stanoven už na 15. hodinu, části slavnosti vigilie, které předcházejí mši, začínaly v tomto případě už kolem poledne. Ve 14. století už je vigilie zařazena do časných ranních hodin. V misále papeže Pia V. z roku 1570 je tento čas velikonoční vigilie dokonce předepsán. Tato neblahá praxe trvala až do roku 1951. Po celou dobu se tedy slavila nejradostnější událost Kristova vzkříšení vlastně ještě v čase, kdy Kristus spočíval v hrobě a křesťané tak měli být ponořeni do hlubokého ticha a rozjímání.¹⁵⁴

Velikonoční vigilie byla z třídění svým přesunem vytěsněna, je tedy přidán náhradní den, Zelený čtvrtek. Tento model tridua zahrnující Zelený čtvrtek, Velký pátek a Bílou sobotu trvá prakticky až do obnovy liturgie Svatého týdne, částečně až do vydání nového Římského misálu. Je zřejmé, že tím utrpělo teologické chápání velikonoční neděle, protože triduum se koncentrovalo kolem Ježíšovy smrti a neděle byla dnem vzkříšení. Tím nastávalo nebezpečí oddělení smrti od vzkříšení, což je ale nepřipustné, protože Kristovo dílo spásy je nemyslitelné bez smrti, ale i bez vzkříšení. Je nutno na něj pohlížet jako na celek.¹⁵⁵

V únoru roku 1951 Pius XII. dekretem kongregace obřadů přesouvá na zkoušku na jeden rok velikonoční vigilii opět do večerních hodin. Obřad byl zkrácen a dostal částečně jinou podobu. Tento experiment se dostává do běžné praxe a stává se všeobecným zákonem. „Generální dekret Kongregace obřadů o obnově liturgie Svatého týdne“ potvrzuje správnost času určeného pro slavení vigilie a předjímá pokoncilní liturgii nového Římského misálu z roku 1970, který se velikonoční vigilii významně věnuje, upravuje ji a vyzdvihuje její ústřední postavení v rámci velikonočního tridua. Při vigilii má církev v bdění očekávat

¹⁵³ Srov. BRADÁČ, J., *Posvěcení času*, s. 24.

¹⁵⁴ Srov. ADAM, A., *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 80-81.

¹⁵⁵ Srov. BRADÁČ, J., *Posvěcení času*, s. 24-25.

Kristovo vzkříšení. Všechny obřady vigilie mají probíhat v noci a končit až za ranního svítání.¹⁵⁶

2.4 LITURGICKÁ FORMA DNES

Velikonoční tajemství, jak bylo popsáno v předchozí kapitole, je slaveno v intervalu týdenním, při nedělní bohoslužbě a v roční památce Velikonoc. Od praxe prvotních církví se jistě liturgie neděle i velikonoc značně proměnila, jádro slavení ale zůstává: je jím Kristus pro nás umírající a Kristus vzkříšený.

2.4.1 VELIKONOČNÍ TRIDUUM

„Proto velikonoce nejsou svátkem jako ty ostatní: je to „svátek svátků“, „slavnost slavností“, stejně jako eucharistie je svátost svátostí (velká svátost). Svatý Atanáš je nazývá „velkou nedělí“. „Tajemství vzkříšení, v němž Kristus zničil smrt, proniká svou mocnou energií náš starý čas, dokud mu všechno nebude podřízeno.“¹⁵⁷

Obsahem slavení svatého tridua je Kristova smrt a zmrtvýchvstání. Věřící jsou spojeni s Kristem v liturgii a radují se z vítězství života nad smrtí. Spolu s Kristem umírají a spolu s ním jsou vzkříšeni k novému životu.

Triduum trvá od večerní mše Zeleného čtvrtku konané na památku večere Páně až do nešpor Zmrtvýchvstání Páně.¹⁵⁸

2.4.1.1 Zelený čtvrtek

Zelený čtvrtek ještě patří k postní době, ale večerní eucharistií se už začíná velikonoční třídění. Počátek každého svátku se počítá podle židovské tradice od večera předcházejícího dne, a proto i liturgie Zeleného čtvrtku patří již k triduu. Patří k němu ale neméně i pro svůj obsah. Při Poslední večeři Ježíš předjímá svoji oběť na kříži a vydanost. Posléze, když trpí bolestným strachem na Olivové hoře a je zatčen, začíná se už zcela jeho utrpení.

¹⁵⁶ Srov. ADAM, A., *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 81; 68.

¹⁵⁷ KKC, 1169.

¹⁵⁸ Srov. KUNETKA, F., *Liturgický rok ve slavení církve*, s. 18.

Mše k připomínce večeře Páně má být sloužena pouze jedna (nepočítá se sem ranní biskupská Missa chrismatis, při které jsou svěceny liturgické oleje).¹⁵⁹

Obsah liturgie čtvrtého večera určují tři historické události z Ježíšových posledních dní: Ježíšova poslední večeře s učedníky, která je nyní ve mši zpřítomněna eucharistií a omýváním nohou; Jidášova zrada, znázorněná odhalením oltářů; Ježíšovo modlitební bdění na Olivové hoře a jeho zjetí, které můžeme s Kristem sdílet v adoraci po mši.¹⁶⁰

Ve vstupní antifoně z listu Galatským 6,14 je vysloven celý obsah velikonočního tridua: „Naší jedinou chloubou je kříž našeho Pána Ježíše Krista: v něm je naše naděje, život a vzkříšení, skrze něj jsme spaseni a vysvobozeni.“¹⁶¹

První čtení z knihy Exodus (12,1-8.11-14) hovoří o rituální večeři před odchodem z Egypta, při které Hospodin ustanovuje památku tohoto dne na připomínku velkého dobrodíní, které vykonal pro svůj lid.¹⁶²

Žalm 116 je díkem za záchranu Izraele, zároveň však svým refrémem odkazuje na naplnění předobrazu velikonočního beránka v Kristu – beránka, který je zabit a snímá hříchy světa.¹⁶³ Novozákonní čtení z prvního listu apoštola Pavla Korintským (11, 23-16) popisuje ustanovení eucharistie.

Janovo evangelium (13,1-15) o umývání nohou učedníkům odkazuje na služebnou lásku Ježíše Krista, na lásku, která nemá hranic.¹⁶⁴

2.4.1.2 Velký pátek

Obsahem obřadů Velkého pátku je připomínka Kristova utrpení, které i přes svoji realitu není tragickou událostí, ale je to utrpení vítězné, je to triumf

¹⁵⁹ Srov. ADAM, A., *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 69.

¹⁶⁰ Srov. BRADÁČ, J., *Posvěcení času*, s. 40.

¹⁶¹ *Český misál pro neděle a významné dny liturgického roku*, s. 159.

¹⁶² Srov. *Český misál pro neděle a významné dny liturgického roku*, s. 159-160.

¹⁶³ Srov. *Taméž*, s. 160. Srov. Také ADAM, A., *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 71.

¹⁶⁴ Srov. ADAM, A., *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 72-73. Srov. Také *Český misál pro neděle a významné dny liturgického roku*, s. 164-165.

nad smrtí a hříchem.¹⁶⁵ Obřady sestávají ze třech částí: bohoslužba slova, uctívání kříže, svaté přijímání.

Bohoslužba slova je tvořena přímluvami a čteními, těžištěm jsou Janovy pašije (Jn 18,1–19,42), které už ukazují na noc vzkříšení: „Ukřižovaný vystupuje jako král a vítěz, který kvůli nám podstoupil přechod ze života do smrti.“ Vycházíme-li z tohoto pohledu na Kristovo utrpení, stávají se srozumitelnějšími další části liturgie Velkého pátku: uctívání kříže a přijímání. Uctívání kříže není jen tichou meditací nad Kristovým utrpením, ale oslavou Krále vyvýšeného na kříži, přijímání je pak účastí na smrti a zmrtvýchvstání Pána.¹⁶⁶

Bohoslužba začíná v tichu, po prostraci před odhaleným oltářem pronáší kněz úvodní modlitbu a následuje první čtení z knihy proroka Izaiáše (52,13–53,12), které je chápáno jako líčení Kristova utrpení. Po druhém čtení z listu Židům (4,14–16;5,7–9), které mluví o Ježíši jako vyvýšeném veleknězi, přicházejí Janovy pašije.¹⁶⁷

Po bohoslužbě slova následuje obřad **uctívání kříže**.

Před **obřadem svatého přijímání** je oltář pokryt bílým plátnem. Kněz přináší svátost oltární z místa, kam byla uložena při včerejších obřadech. Následuje modlitba Páně, embolismus a aklamace lidu. V závěrečné modlitbě a požehnání se zdůrazňuje jednota Kristova vykoupení ve smrti a vzkříšení.¹⁶⁸

2.4.1.3 Velikonoční vigilie

Bílá sobota je dnem, kdy celá církev bdí a modlí se u Kristova hrobu. Žádné jiné obřady, kromě zmíněné modlitby se v tento den nekonají. Vše se připravuje na příchod Veliké noci. Po západu slunce začíná podle liturgického počítání nový den a může tak začít bohoslužba velikonoční vigilie, která je už řazena k neděli Zmrtvýchvstání Páně.¹⁶⁹

¹⁶⁵ Srov. BRADÁČ, J., *Posvěcení času*, s. 34.

¹⁶⁶ Srov. RICHTER, K., *Uctívání kříže – střed velkopáteční liturgie. Getsemany*. [online] 2002, [cit. 2011-09-25] Dostupné na internetu: <http://www.getsemany.cz/node/379>

¹⁶⁷ Srov. *Český misál pro neděle a význačné liturgické dny*, s. 165–176. Srov. Také ADAM, A., *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 76–78.

¹⁶⁸ Srov. ADAM, A., *Liturgika. Křesťanská bohoslužba a její vývoj*, s. 362. Srov. Také *Český misál pro neděle a význačné dny liturgického roku*, s. 179–180.

¹⁶⁹ Srov. KUNETKA, F., *Liturgický rok ve slavení církve*, s. 18.

Vigilie je složena ze čtyř podstatných částí: slavnost světla, bohoslužba slova, křestní bohoslužba a eucharistická bohoslužba. Úvodní komentář v misálu prozrazuje smysl celé slavnosti a jejích částí: „Od nejstarších dob je tato noc zasvěcena Pánu (Ex 12,42). Aby podle napomenutí evangelia (Lk 12,35n) byli věřící s hořícími lampami v rukou podobni lidem, kteří očekávají Pána, až znovu přijde, aby je našel, jak bdí a přivedl ke svému stolu.“¹⁷⁰

Ukazuje se zde na slavení židovské *Paschy* a tím je vyjeven i smysl velikonoce křesťanských. Tak jako byl lid Izraele o této velké noci vysvobozen z otroctví, jsme my všichni vysvobozeni z hříchu a smrti Kristovou smrtí a zmrtvýchvstáním. Velikonoční tajemství je obsaženo především ve dvou svátostech, a to eucharistii a křtu. Obě tyto svátosti se slaví o velikonoční vigilii a jejich obsah je zde rozvíjen ve čtyřech symbolech: světla, slova, vody a chleba. Každý z těchto symbolů je hlavním prvkem jedné ze čtyř částí obřadů velké noci.

Slavnost světla. V symbolu světla je zpřítomňováno zmrtvýchvstání Pána. V kostele jsou zhasnuta všechna světla, kněz s ministranty vycházejí s velikonoční svící před kostel, kde hoří oheň a kolem něhož se shromáždí také ostatní věřící. Kněz uvede slavnost vigilie a požehná oheň, od kterého je pak zapálena velikonoční svíce.¹⁷¹

S rozžatou svící jde kněz v čele průvodu, který se vydává do kostela. Během cesty zvolá třikrát: „Světlo Kristovo“ a lid odpovídá: „Sláva tobě, Pane“. Postupně si věřící zapalují své svíce od paškálu a také v kostele jsou rozsvícena všechna světla.

Tma venku i v kostele symbolizuje smrt hříchu, do které přináší světlo vzkříšený Kristus, kterého symbolizuje velikonoční svíce. Když se světlo paškálu šíří skrze svíce jednotlivých věřících po celém kostele, je to znamení, že z Krista, který je pramenem spásy, se šíří světlo evangelia a milost spásy po celém světě, a to skrze jeho vzkříšení, na němž má účast každý pokřtěný.¹⁷²

¹⁷⁰ Český misál pro neděle a význačné dny liturgického roku, s. 181.

¹⁷¹ Srov. ADAM, A., *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 82-83.

¹⁷² Srov. BRADÁČ, J., *Posvěcení času*, s. 29.

Vpředu nesený paškál připomíná zároveň ohnivý sloup, v němž Jahve postupoval nocí před Izraelem vycházejícím z otroctví a ukazoval mu cestu ke svobodě (srov. Ex 13,21).¹⁷³

Když kněz dojde až k presbytáři, umístí paškál na připravený svícen a zpívá velikonoční chvalozpěv – *Exsultet*. V jeho úvodu je přednesena výzva k radosti z Kristova vítězství. Oslavuje se noc vykoupení, ve které Kristus – Beránek, vysvobodil člověka, stejně jako byl Izrael osvobozen z otroctví Egypta.¹⁷⁴ Ve druhé části je opěvována noc vzkříšení: „To je ta noc, v níž Kristus pouta smrti rozlomil a jako vítěz vystoupil z hrobu.“ Ke konci hymnus upírá pozornost k paškálu, jako symbolu zmrtvýchvstalého Krista, „který se vrátil z říše zemřelých a jasně zazářil lidskému rodu.“¹⁷⁵

Bohoslužba slova. Zde jsou jmenovány velké Boží činy vykonané pro lid Izraele i pro lid Nové smlouvy. Četné předobrazy Starého zákona dochází svého naplnění v Kristu.¹⁷⁶ Čte se devět čtení z Písma svatého, sedm starozákonních a dvě novozákonních. Počet čtení ze Starého zákona lze zredukovat výjimečně až na dvě, přičemž nesmí být nikdy vynecháno čtení o přechodu Rudým mořem (Ex 14), které je předobrazem křtu.¹⁷⁷

Epištola z listu Římanům (6,3-11) je neměnná a shrnuje teologii křtu: „My všichni, kteří jsme byli křtem ponořeni v Krista Ježíše, byli jsme tím křtem ponořeni do jeho smrti... byli jsme spolu s ním pohřbeni. A jako Kristus byl vzkříšen z mrtvých Otcovou slávou, tak i my teď musíme žít novým životem. Neboť jestliže jsme s ním srostli tak, že jsme mu podobní v jeho smrti, budeme mu tak podobní i v jeho zmrtvýchvstání.“¹⁷⁸

Evangelium je čteno postupně podle ročního cyklu ze všech třech synoptiků, jde o texty popisující události při zmrtvýchvstání Páně.¹⁷⁹

¹⁷³ ADAM, A., *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 83.

¹⁷⁴ Srov. *Český misál pro neděle a význačné dny liturgického roku*, s. 184., Srov. Také BRADÁČ, J., *Posvěcení času*, s. 30.

¹⁷⁵ *Český misál pro neděle a význačné dny liturgického roku*, s. 184.

¹⁷⁶ Srov. BRADÁČ, J., *Posvěcení času*, s. 27-28.

¹⁷⁷ Srov. *Tamtéž*, s. 31.

¹⁷⁸ *Český misál pro neděle a význačné dny liturgického roku*, s. 200.

¹⁷⁹ Srov. ADAM, A., *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 85. Srov. Také *Český misál pro neděle a význačné dny liturgického roku*, s. 200-202.

Křestní bohoslužba. Velikonoční vigilie je velmi vhodným dnem pro udílení křtu. Pokud se někdy, žehná se voda a provede se obnova křestního slibu.¹⁸⁰ Při obřadu znovu pocítujeme, že jsme již v Kristu vykoupeni a obnovou křestního slibu tuto milost vykoupení obnovujeme také.¹⁸¹

Eucharistická bohoslužba. Probíhá stejným způsobem, jako při jiné mši a je vrcholem celé slavnosti. Eucharistická oběť je opravdovým zpřítomněním Kristovy smrti a zmrtvýchvstání a skrze přijetí Těla a Krve jsme spojeni s oslaveným a vítězným Pánem.¹⁸² Radost z Kristova vítězství, z toho, že máme na něm podíl, je vyjádřeno ve velikonoční prefaci: „Vždyť naše velikonoční oběť je tvůj Kristus. On je Beránek, který byl zabit za hříchy světa: svou smrtí naši smrt přemohl a svým vzkříšením obnovil život. Skrze něho vstoupila do světa tvá radost ...“¹⁸³

Liturgie velikonoční vigilie je uzavřena slavnostním požehnáním a propouštěcí formulí, ke které se dodává dvakrát aleluja.¹⁸⁴

O neděli Zmrtvýchvstání Páně je sloužena ještě druhá mše, která svým odkazem zdůrazňuje neoddělitelnost smrti a vzkříšení Ježíše Krista. Také to, že při každé eucharistii se zpřítomňuje velikonoční tajemství ve své celistvosti. Mešní texty jsou zvoleny právě s ohledem na to, aby bylo oživeno vědomí o jednotě spásného činu Ježíše Krista – smrti a zmrtvýchvstání jako celku. To je vyjádřeno ve velikonoční prefaci i verši k přijímání.¹⁸⁵

2.4.2 NEDĚLE – DEN PÁNĚ A JEJÍ BOHOSLUŽBA

Neděle, jakožto prvotní slavnost velikonočního tajemství Ježíše Krista, procházela v průběhu dějin řadou změn. V kapitole 2.2.1. Neděle – týdenní velikonoce, je popsán vývoj slavení neděle, přičemž je zřejmé, že v období středověku a dále až do dob před Druhým vatikánským koncilem, pozbyla neděle

¹⁸⁰ Srov. KUNETKA, F., *Liturgický rok ve slavení církve*, s. 19.

¹⁸¹ Srov. BRADÁČ, J., *Posvěcení času*, s. 28.

¹⁸² Srov. *Tamtéž*, s. 33.

¹⁸³ *Český misál pro neděle a význačné dny liturgického roku*, s. 286.

¹⁸⁴ Srov. ADAM, A., *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 86.

¹⁸⁵ Srov. *Tamtéž*, s. 88. Srov. Také BRADÁČ, J., *Posvěcení času*, s. 34.

svého christologického rázu. Dbalo se příliš na dodržování vnějších záležitostí, jako dodržování pracovního klidu, a byl nedostatečně zdůrazňován vlastní smysl neděle: památka Kristovy spásné oběti a jeho zmrtvýchvstání.

Druhý vatikánský koncil klade opět do středu nedělního slavení jeho pravou podstatu, kterou je slavení mystéria Paschy. „Podle apoštolské tradice... slaví církev velikonoční tajemství vždy v osmý den, který se právem nazývá den Páně, nebo neděle. V ten den jsou věřící povinni shromáždit se, aby slyšeli Boží slovo a měli účast na eucharistii. Tak slaví památku utrpení, zmrtvýchvstání a slávy Pána Ježíše a vzdávají díky Bohu... Proto je den Páně prvotní sváteční den, který je třeba předkládat zbožnosti věřících a vštěpovat do jejich vědomí tak, aby se stal i dnem radosti a pracovního klidu.“¹⁸⁶

Christologický charakter neděle byl po Druhém vatikánském koncilu podpořen tím, že je nyní k dispozici osm nedělních prefací, zvěstujících velikonoční tajemství Krista.¹⁸⁷

Nedělní bohoslužba, ale i nedělní odpočinek se může stát znamením pro současného člověka. V jejím slavení můžeme objevovat nejružnější rozměry našeho křesťanského života. Neděle, jako *den vzkříšení* je viděna jako *naděje pro svět*: zlo, utrpení a smrt nebudou mít nikdy poslední slovo. Neděle jako *den Páně* to je *svoboda pro všechny*: křesťan vyznává Pána a tím se stává svobodným; neděle vyzývá člověka k osvobození na všech rovinách jeho spoutanosti. Neděle jako *den odpočinku* přináší zvěst o *daru života*: neděle nemá být jen dnem bez práce, ale především dnem s Bohem, neděle jako den odpočinku je protestem proti zotročování kdekoliv na světě a stává se velkým sociálním poselstvím. Neděle jako *den shromáždění* značí *jednotu a pokoj skrze smíření*: ve shromáždění nemá místo žádné rozčleňování podle pohlaví, původu, věku, sociálního postavení; nedělní shromáždění vyzývá ke smíření. Neděle jako *den bohoslužby* je dnem *služby světu*: při slavení křesťanské neděle je pamatováno na celý svět a je tak zástupně slavěna za veškeré lidstvo.¹⁸⁸

¹⁸⁶ SC 106.

¹⁸⁷ Srov. ADAM, A., *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 357.

¹⁸⁸ Srov. KUNETKA, F., *Slavnost našeho vykoupění*, s. 96-97.

Mše svatá je úkonem Krista a hierarchicky uspořádaného Božího lidu, je středem křesťanského života. Je vrcholem posvěcující moci Boží, která se vůči nám děje v Kristu a také vrcholem dobrořečení Boha Otce, které je prokazováno lidmi skrze Ježíše Krista.¹⁸⁹

Mši svatou tvoří dvě části: bohoslužba slova a bohoslužba oběti. Tyto části jsou vzájemně úzce propojeny, takže vytvářejí celistvý bohoslužebný úkon.¹⁹⁰

Bohoslužba slova čerpá ze Starého i Nového zákona. O nedělích bývá první čtení ze Starého zákona, v době velikonoční ze Skutků apoštolů. Druhé čtení je buď z apoštolských listů, nebo Zjevení svatého Jana.¹⁹¹

Bohoslužba eucharistická. Při eucharistii vykonává kněz odkaz Ježíšův, který ustanovil při Poslední večeři. V eucharistické hostině se tak pokaždé zpřítomňuje Kristova oběť.

Eucharistická liturgie je uspořádána podle slov a gest Ježíše: nejdříve se *připraví dary*, které budou proměněny v tělo a krev Krista. Následuje *eucharistická modlitba – anafora*, je to modlitba díky Otci skrze Krista v Duchu svatém, již se mají posvětit dary. První částí eucharistické modlitby je *preface*, oslava Otce skrze Krista v Duchu svatém za jeho dílo spásy. Preface je zakončena společným zpěvem kněze i věřících k třikrát svatému Bohu.¹⁹² V *epiklézi* prosí církev Otce, aby poslal svého Ducha a jeho mocí aby se chléb a víno proměnily v Tělo Páně. Jsou pronášena slova o ustanovení, která vyřkl Kristus při Poslední večeři. Následně je v *anamnetické* části připomínáno Kristovo utrpení, zmrtvýchvstání a slavný návrat; Otci je předložena oběť jeho Syna, která nás s ním smiřuje.¹⁹³ *Přímluvami* je vyjádřeno spojení s celou církví – nebeskou i pozemskou, a že oběť je přinášena za živé i zemřelé. Na závěr je v *doxologii* oslaven Otec skrze Krista, v Kristu a s Kristem, v Duchu svatém.

Obřady přijímání jsou uvedeny modlitbou Páně a lámáním chleba. *Pozdravení pokoje* je výrazem lásky mezi bližními, jež má sjednocovat ty, kteří

¹⁸⁹ Srov. GIGLIONI, P., *Svatosti Krista a církve*, s. 87.

¹⁹⁰ SC 56.

¹⁹¹ Srov. *Český misál pro neděle a význačné dny liturgického roku*, s. 276-278.

¹⁹² Srov. GIGLIONI, P., *Svatosti Krista a církve*, s. 88-89. Srov. Také KKC, 1352.

¹⁹³ KKC, 1353.

se podílejí na chlebě života. *Lámání chleba* značí, že se všichni stáváme jedním tělem v Kristu, našem chlebu života.¹⁹⁴

2.4.3 SVÁTOSTI

„Liturgie svátostí a svátostin působí, že Boží milost, která vyvěrá z velikonočního tajemství Kristova utrpení, smrti a zmrtvýchvstání, posvěcuje skoro každou životní událost věřících, jsou-li dobře připraveni. Z velikonočního tajemství čerpají všechny svátosti a svátostiny svou sílu.“¹⁹⁵

V každé jednotlivé svátosti je přítomno a zpřítomňováno velikonoční tajemství Krista. Slavením svátostí je celý náš život neustále vztahován ke Kristu, k tajemství jeho smrti a vzkříšení. Učíme se žít novým životem, když jsme předtím zemřeli hříchu ve svátosti křtu a spolu s Kristem jsme vzkříšeni. Všechny svátosti v sobě nesou velikonoční tajemství.¹⁹⁶

Svátostné slavení je místem, kde se odehrává komunikace mezi Bohem a člověkem. Bůh je tím, kdo vychází vstříc, vybízí k dialogu, Bůh je tím, který obdarovává. Člověk pak, pokud je otevřený a připravený, odpovídá na Boží obdarování vděčností a modlitbou. Tento dialog, *eulogický dialog*¹⁹⁷, je přítomen při každém slavení.

I když charakter velikonočního tajemství nesou v sobě všechny svátosti, ve křtu a eucharistii lze pozorovat obzvlášť silnou spojitost s Kristem ukřižovaným a zmrtvýchvstalým.

Svátost křtu je součástí velikonoční vigilie, protože podle slov svatého Pavla: „... všichni, kteří jsme pokřtěni v Krista Ježíše..., byli jsme křtem spolu s ním pohřbeni ve smrt, abychom – jako Kristus byl vzkříšen z mrtvých slavnou mocí svého Otce – i my vstoupili na cestu nového života.“ (Řím 6,3-4).

¹⁹⁴ Srov. GIGLIONI, P. *Svátosti Krista a církve*, s. 89.

¹⁹⁵ SC 61.

¹⁹⁶ Srov. KUNETKA, F., *Úvod do liturgie svátostí*, s. 26.

¹⁹⁷ Více viz kapitola 2.5.1 *Berakah – eulogia*, s. 58.

Touto svátostí se člověk stává účastným nového Božího lidu, lidu Nové smlouvy a stává se součástí Kristova těla, církve.¹⁹⁸

Svátost eucharistie, ustanovená Ježíšem při Poslední večeři, je „zdrojem a vrcholem celého křesťanského života“.¹⁹⁹ „Ostatní svátosti a také všechny církevní služby a apoštolská díla souvisí s posvátnou eucharistií a jsou k ní zaměřeny. Vždyť nejsvětější eucharistie obsahuje celé duchovní dobro církve, Krista samého, našeho velikonočního Beránka a živý chléb.“²⁰⁰

2.5 ANALOGIE ŽIDOVSKÉ A KŘESŤANSKÉ BOHOSLUŽBY

To, že křesťanská bohoslužebná praxe vychází z židovské liturgie, se snažily doložit předchozí stránky, kde se mapuje bohatá tradice i obsah židovského slavení, na což navazuje pojednání o slavení křesťanském. Nyní se zamyslíme nad některými důležitými souvislostmi, které se prolínají oběma liturgiemi a v nichž lze spatřovat shodu či souznění.

Křesťanská liturgie čerpá ze studnice židovské bohoslužby velmi mnoho prvků a její příbuznost se týká liturgie v rozměru duchovním a teologickém. Vždyť v židovské liturgii je chválen a vzýván týž Bůh, ke kterému se modlil Ježíš, ke kterému se modlí křesťané, Bůh celého lidstva.²⁰¹

Na této úrovni se obě liturgie shodují a setkávají, židovská i křesťanská liturgie je místem, kde se zvěstuje Boží království, je vzýváno a posvěcováno Boží jméno, veleben Bůh, vzdávají se mu díky a prosí se o jeho příchod.²⁰²

Výrazným rysem pro obě liturgie je zaměření k centrálnímu svátku paschy. Po Židy je *Pascha* začátkem nového svobodného národa. Pro křesťany se v období židovské *Paschy* odehrává dovršení Božího činu spásy v Kristu, osvobození od smrti a hříchu je příslibem nového života. Obě liturgie k tomuto svátku celý rok směřují a z něj vycházejí. Je určujícím pro vnitřní duchovní život i pro liturgické konání během roku. Obě liturgie během tohoto svátku oslavují

¹⁹⁸ KKC, 1267.

¹⁹⁹ LG 11.

²⁰⁰ PO 5.

²⁰¹ Srov. DI SANTE, C., *Židovská modlitba. K počátkům křesťanské liturgie*, s. 223.

²⁰² Srov. *Tamtéž*, s. 224.

Boží dobrotu, ve které se k nám Bůh sklání a osvobozuje nás z otroctví. Otroctví Egyptského, otroctví smrti a hříchu.

2.5.1 BERAKAH – EULOGIA

O teologickém a spirituálním významu modlitby *berakah* jsme pojednali hned v úvodu diplomové práce²⁰³, proto můžeme nyní navázat se samotným významem termínu *eulogia*, který je řeckým ekvivalentem *berakah*.

Eulogia znamená dobrořečení. Stejně jako při židovském požehnání nejde o jednosměrný proces. Lze mluvit o dialogu mezi Bohem a člověkem, kdy Bůh žehná člověku a člověk „žehná“ Bohu, a to tak, že mu dobrořečí, chválí jej.²⁰⁴

Eulogia odkrývá dialogický charakter liturgie. Boží požehnání přichází jako první, člověk na něj odpovídá chválou.²⁰⁵ „Modlitba chvály je odpověď člověka na Boží dary: protože Bůh dává požehnání, srdce člověka může zase velebit toho, který je zdrojem všeho požehnání.“²⁰⁶

Obnovená liturgie po II. vatikánském koncilu silně navazuje na židovskou *berakah* v modlitbě při přípravě obětních darů: „Požehnaný jsi, Hospodine, Bože celého světa. Z tvé štědrosti jsme přijali chléb, který ti přinášíme. Je to plod země a plod lidské práce... Požehnaný jsi, Hospodine, Bože celého světa. Z tvé štědrosti jsme přijali víno, které ti přinášíme. Je to plod révy a plod lidské práce...“²⁰⁷

Každá eulogická modlitba má dvě hlavní části: *anamnetickou* a *epikletickou*. Při anamnézi spásných Božích činů v dějinách je podstatou chvála Boha za vše, co pro člověka koná. Jeho láska a věrnost vůči člověku jsou postupně jmenovány v historických událostech, tak abychom si uvědomili nepřetržitě Boží působení v dějinách.²⁰⁸ Epikletická část eulogie je prosbou k Otci o dar Ducha svatého. V předchozí části byly připomenuty Boží činy pro

²⁰³ Viz kapitola 1.1.1 *Zásadní postavení modlitby Berakah*, s. 10.

²⁰⁴ Srov. KUNETKA, F., *Úvod do liturgie svátostí*, s. 216. Srov. Také KUNETKA, F., *Slavnost našeho vykoupení*, s. 50-51.

²⁰⁵ Srov. KUNETKA, F., *Slavnost našeho vykoupení*, s. 51.

²⁰⁶ KKC, 2626.

²⁰⁷ *Český misál pro neděle a význačné dny liturgického roku*, s. 282.

²⁰⁸ Srov. KUNETKA, F., *Úvod do liturgie svátostí*, s. 223.

naši spásu, nyní proměňující silou Ducha svatého je dovršeno tajemství spásy a projevuje se v tomto okamžiku i na nás.²⁰⁹ Vztah anamnéze a epikléze lze přirovnat ke vztahu Velikonoc a Letnic: v anamnézi je zpřítomňována událost vzkříšení jako základní událost, kterou dějiny vstoupily do eschatologické fáze; v epiklézi pak prosíme, aby silou vanutí Ducha byly lidské dějiny stále nově touto událostí formovány a přetvářeny.²¹⁰

Při eucharistické modlitbě (která je také eulogií) kněz říká: „Proto na památku požehnané smrti, slavného vzkříšení a nanebevstoupení tvého Syna, našeho Pána Ježíše Krista, obětujeme, Bože, ke tvé slávě my, tvoji služebníci i tvůj svatý lid, dar z tvých darů, oběť čistou, oběť svatou, oběť neposkvřěnou: svatý chléb věčného života a kalich věčné spásy.“²¹¹ jedná se o anamnézi, o připomínku události spásy, která se ale odehrává znovu při každém slavení. Anamnézi můžeme nazvat celou Eucharistií, protože Kristus svým odkazem „To čiňte na mou památku“ (Lk 22,19; 1Kor 11, 24-25) ustanovil tuto svátost svátostí a my máme při jejím slavení možnost skrze liturgii být vždy znovu účastni Kristova tajemství.²¹² Každá eucharistická modlitba je hluboce pojatou *berakah*, tedy blahořečení Boha, díkuvzdání za jeho dobrodiní, kterými se projevuje v dějinách spásy jak celého lidstva, tak i naší osobní.²¹³

Anamnetický charakter lze přičítat také židovské paschální večeři. Ta, jako oslava události vyjití z Egypta, pobízí při každém slavení pesachové večeře, aby člověk sám na sebe pohlížel jako na toho, kterého Bůh vyvedl z Egypta (Ex 13,8).²¹⁴ Je zde tedy vedle připomínky historické události přítomen aspekt aktualizace spásného dynamismu, kterým byla tato událost naplněna.

²⁰⁹ Srov. KUNETKA, F., *Úvod do liturgie svátostí*, s. 224-225.

²¹⁰ *Tamtéž*, *Úvod do liturgie svátostí*, s. 226.

²¹¹ *Český misál pro neděle a významné dny liturgického roku*, s. 293-294.

²¹² Srov. KOWALSKI, A., *Společné dědictví aneb Židovské kořeny eucharistie: Anamnéze*. *Radio Vaticana*. [online] 2005, [cit. 2011-09-20] Dostupné na Internetu:

<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=4874>

²¹³ Srov. KOWALSKI, A., *Společné dědictví aneb Židovské kořeny eucharistie: Beraka*. *Radio Vaticana*. [online] 2005, [cit. 2011-09-20] Dostupné na Internetu:

<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=4684>

²¹⁴ Srov. kapitola 1.3.2.3 *Průběh a struktura pesachového sederu*, s. 28.

V židovské modlitbě požehnání lze najít i prvky epikléze. Například v modlitbě osmnácti požehnání byly o svátcích doplněny *berakah* embolismy, které měly epikletický charakter.²¹⁵

2.5.2 KEDUŠAH – SANCTUS

Sanctus je součástí eucharistické modlitby, zpívá se po prefaci. Je to oslava Boha třikrát svatého. Text je převzat ze Starého zákona, jde o slova serafínů z Izajášova vidění: „Svatý, Svatý, Svatý, Pán, Bůh zástupů. Nebe i země jsou plny tvé slávy.“²¹⁶ Biblický text byl upraven pro křesťanskou liturgii pouze nepatrným způsobem, a to přidáním zmínky o nebesích a upravením přivlastňovacího zájmena „tvé“. Znění z Izajáše: „...celá země je plná jeho slávy“ (Iz 6,3), bylo upraveno vzhledem k celkovému stylu eucharistické modlitby, kdy o Bohu pouze nemluvíme, ale obracíme se k němu. Zmínka o nebesích nás odkazuje na účast na nebeské liturgii, která je nám dána skrze liturgii pozemskou. V Izajášovi je tato skutečnost odvoditelná z toho, že oslavu Boha provolávají nebeské bytosti.²¹⁷

I druhá část Sanctus: „Hosana na výsostech, požehnaný, jenž přichází ve jménu Páně. Hosana na výsostech.“²¹⁸, má původ ve starozákonním textu. Jedná se o Žalm 118, jehož původní podoba byla také mírně pozměněna, a to přidáním výrazu „na výsostech“, který rovněž odkazuje na nebeské slavení liturgie a je tak jakýmsi pokračováním výzvy z dialogu před prefací: „Vzhůru srdce“. Text Žalmu 118 byl do Sanctus převzat od evangelistů (Mt 21,9; Mk 11,9-10), zde je citován při líčení události Kristova vjezdu do Jeruzaléma o Květné neděli. Odtud také přidán výraz „na výsostech“.²¹⁹

²¹⁵ Srov. BRADÁČ, J., *Věda o liturgii. Část 3*, s. 133.

²¹⁶ *Český misál pro neděle a významné dny liturgického roku*, s. 283.

²¹⁷ Srov. KOWALSKI, A., *Společné dědictví aneb Židovské kořeny eucharistie: Sanctus. Radio Vaticana*. [online] 2005, [cit. 2011-09-20] Dostupné na Internetu: <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=4795>

²¹⁸ *Český misál pro neděle a významné dny liturgického roku*, s. 283.

²¹⁹ Srov. KOWALSKI, A., *Společné dědictví aneb Židovské kořeny eucharistie: Sanctus. Radio Vaticana*. [online] 2005, [cit. 2011-09-20] Dostupné na Internetu: <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=4795>

Texty Sanctus jsou tedy plně starozákonní a nejen to, jsou to živé texty židovské liturgie. Stejnými slovy, jako provolávali serafové slávu Bohu, ji provolávají i Židé v modlitbě *kedušah*, která je obsažena v různých formách modlitební liturgie.²²⁰ Několikrát denně opakují věřící Židé verše z knihy Izajáše a k tomu přidáný text Ez 3,12 („Požehnána buď Hospodinova sláva vycházející ze svého místa!“), který má značnou podobnost s fragmentem Žalmu 118.²²¹

Kedušah byla ve 2. stol. po Kr. užívána v synagogální liturgii, pak se zřejmě prostřednictvím židokřesťanských obcí stala součástí eucharistické modlitby. Na Východě patří už ve 4. stol. ke všem liturgiím.²²²

²²⁰ Viz kapitola 1.1.5 *Kaddiš a kedušah*, s. 16.

²²¹ Srov. KOWALSKI, A., *Společné dědictví aneb Židovské kořeny eucharistie: Sanctus. Radio Vaticana*. [online] 2005, [cit. 2011-09-20] Dostupné na Internetu: <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=4795>

²²² Srov. BRADÁČ, J., *Věda o liturgii. Část 3*, s. 118.

3. SLAVENÍ VELIKONOČNÍHO TAJEMSTVÍ V DNEŠNÍ CÍRKVI

Dnešní podoba slavení mysteria Paschy má svůj počátek ve vydání *Dekretu o reformě liturgie velikonoční vigilie* z 9. února 1951, který přesouvá velikonoční vigilii z rána Bílé soboty zpět na počátek velikonoční noci. Toto ustanovení bylo nejprve zavedeno pouze na zkoušku, a bylo ponecháno na vůli diecézního biskupa, zda jej bude uplatňovat ve své diecézi. Tímto se velikonoční vigilie stává znovu středem tridua a váha jejího významu ve vědomí věřících opět stoupá. O několik let později, 16. listopadu 1955, byl vyhlášen nový řád celého Svatého týdne, který se stal závazným pro celou církev od roku 1956.²²³

Vrací se tak zpět původní christologický rozměr velikonočí. A to se netýká pouze velikonočního tridua, ale také slavení nedělní bohoslužby a vůbec všech forem liturgie, kde je velikonoční tajemství přítomno a slaveno.

Proměna a zpřístupnění mešní liturgie, liturgie svátostí a slavení velikonočního tridua je cestou k niternému prožívání Kristova tajemství a k celkové obnově hlubokého křesťanského života všech věřících, kteří jsou účastni eucharistické oběti, oběti Krista ukřižovaného a zmrtvýchvstalého.

3.1 AKCENT NA SLAVENÍ MYSTÉRIA PASCHY PO II. VATIKÁNSKÉM KONCILU

25. ledna 1959 byl Janem XXIII. ohlášen všeobecný koncil a začíná se tak cesta k velkým proměnám ve všech oblastech církevního života, obzvláště v liturgii, která je z hlediska účinnosti nesrovnatelná s žádnou jinou činností církve.²²⁴

Přesně 400 let po posledním zasedání Tridentského koncilu, 4. prosince 1963, byla jako první koncilní dokument přijata Konstituce o posvátné liturgii *Sacrosanctum Concilium*. Pro schválení Konstituce se vyjádřilo 2147 účastníků

²²³ Srov. ADAM., A., *Liturgika. Křesťanská bohoslužba a její vývoj*, s. 59.

²²⁴ Srov. SC 7.

koncilu, proti pouze 4. Tento zásadní zlom v chápání liturgie a samotné její praxi byl dlouho očekávaným vyústěním snah liturgického hnutí působícího od počátku 20. století.²²⁵

Obnově liturgie přikládá koncil velký význam pro její nezastupitelnou roli v spásném jednání Božím vůči nám. „V liturgii, hlavně ve svaté eucharistické oběti, koná se dílo našeho vykoupení.“²²⁶ Potřeba srozumitelné a čitelné liturgie se tedy dotýká každého křesťana a souvisí s prohlubováním života věřícího jednotlivce i společenství. Koncil si vytkl za cíl „neustále prohlubovat křesťanský život věřících, lépe přizpůsobit potřebám naší doby instituce podléhající změnám, podporovat všechno, co může přispět ke sjednocení věřících v Krista, a posilovat vše, co může být pro všechny pozváním do církve. Proto považuje za svůj zvláštní úkol, postarat se také o obnovu a rozvoj liturgie.“²²⁷ Skrze obnovu liturgie má tedy probíhat celková obnova církve.²²⁸

Smysl obnovy liturgie je v samotné Konstituci o posvátné liturgii vyjádřen slovy: „Aby se křesťanskému lidu jistěji dostávalo v posvátné liturgii mnoha milostí, touží svatá matka církev po uskutečnění celkové obnovy liturgie... Texty a obřady je třeba při této obnově upravit tak, aby jasněji vyjadřovali to svaté, čeho jsou znamením. Pro křesťanský lid by měly být snadno srozumitelné, pokud je to možné; lid by měl na nich mít účast plnou, aktivní a v duchu společenství.“²²⁹

Z obsáhlých výroků koncilu, které se přímo dotýkají liturgie, je zřejmé, že proměna přichází ve více rovinách. Pro hodnotné a vědomé slavení je především třeba, aby se věřící aktivně zapojili do liturgického dění, ale také aby se zvýšila úroveň vzdělávání v oblasti liturgiky. Jistá průhlednost a zjednodušení je také na místě. Tak aby věřící byl přítomen největší události, události spásy, aktivně a poučeně.²³⁰

²²⁵ Srov. ADAM, A., *Liturgika. Křesťanská bohoslužba a její vývoj*, s. 62.

²²⁶ SC 2.

²²⁷ SC 1.

²²⁸ Srov. ADAM, A., *Liturgika. Křesťanská bohoslužba a její vývoj*, s. 431.

²²⁹ SC 21.

²³⁰ Srov. ADAM, A., *Liturgika. Křesťanská bohoslužba a její vývoj*, s. 62-63.

V Konstituci o liturgii se často objevuje pojem, který lze nazvat „refrémem“ celého dokumentu, je to výraz *činná účast věřících*.²³¹ Význam pojmu *činná účast* je třeba chápat v souvislosti s řeckým termínem *koinónia*²³² (společenství, účast). Tento výraz užívá často svatý Pavel a vyjadřuje jím spojení křesťana s Kristem i spojení věřících mezi sebou. *Koinónia* s Kristem znamená pro křesťana účast na Kristově velikonočním tajemství. Je to účast na Kristově smrti a vzkříšení: „Jestliže jsme spolu s Kristem zemřeli, věříme, že spolu s ním budeme také žít.“ (Řím 6,8)

Pokud se jedná o účast věřících na liturgických úkonech, je třeba vycházet z účasti – *koinónia*, která je účastí darovanou. Účast se děje díky Božimu činu vykonanému v Kristu a prostřednictvím Ducha svatého. Skrze křest se stáváme účastníky Kristova velikonočního tajemství, a tím i společného slavení liturgie mystéria Paschy.²³³

„Proto církev věnuje zvláštní péči tomu, aby věřící nebyli přítomni tomuto tajemství víry jako stranou stojící a němí diváci... Mají mít uvědomělou, zbožnou a aktivní účast na posvátném úkonu, aby se poučili Božím slovem a posilili hostinou těla Páně a aby vzdávali díky Bohu. Mají přinášet neposkvrněný obětní dar nejen rukama kněze, ale i spolu s ním, a tím se mají učit obětovat sami sebe.“²³⁴

Potřeba *činné účasti* je tedy objasněna a nyní se pozastavíme nad praktickým dopadem této skutečnosti. Liturgie je slavena ve společenství, které se skládá z jednotlivců tvořících celek shromáždění. Účast na takovém shromáždění je zároveň také službou, a proto uspořádání služeb při liturgickém slavení vychází ze dvou principů: principu rozdělení služeb a principu subsidiarity.

Princip rozdělení služeb je založen na představě církve jako těla s mnoha údů, z nichž každý má svoji specifickou funkci, která je nezbytná k dobru celého

²³¹ KUNETKA, F., *Slavnost našeho vykoupění*, s. 77.

²³² Helenistická řečtina jej užívá ve spojení člověka s božstvem. Oběť pokrmu umožňuje hostinu, kde člověk je spolustolovníkem s božstvem, a dosahuje tak spásy s ním. *Koinónia* tak původně znamená *účastenství* na darech spásy od Boha.

²³³ Srov. KUNETKA, F., *Slavnost našeho vykoupění*, s. 78-79.

²³⁴ SC 48.

těla. Souhra všech účastníků a služebníků shromáždění je odpovědí na jednání Boží vůči nim. Tento dialog se odehrává v Duchu svatém a je charakteristickou složkou liturgie.²³⁵

Princip subsidiarity v oblasti liturgických služeb spočívá v tom, že „každý služebník církve i každý věřící má v rámci své funkce konat jenom to, ale i všechno to, co mu přísluší z povahy věci a podle liturgických předpisů.“²³⁶ Zachovávání tohoto principu by mělo zabraňovat situacím, kdy věřící zůstává při liturgii pouhým pozorovatelem, nechce vykonávat „nic navíc“. Na druhé straně by měl předcházet extrému opačnému, kdy by jeden člověk vykonával vše sám, na úkor druhých.²³⁷

I když je liturgie podle Konstituce o posvátné liturgii „vrcholem a zdrojem“²³⁸ veškeré činnosti církve, musíme ji nahlížet v souvislosti s ostatními projevy jejího života, kterými jsou *martyria* (svědectví, hlásání), a *diakonia* (služba lásky). Liturgické slavení je třeba chápat a žít v souvislostech tohoto světa a v kontextu života společnosti.²³⁹ Víru je třeba dosvědčovat (*martyria*), slavit (*leitourgia*) a žít (*diakonia*).²⁴⁰ Pouze tam, kde se projevuje život z víry svědectvím a vzájemnou láskou, může být věrohodně slavena liturgie. Vše je propojeno a jednotlivé projevy života církve musí být v rovnováze. Náš život získává paschátní dynamiku v liturgickém slavení, když jsme účastni Kristovy oběti. Ta nás uschopňuje k prožívání života ve světle jeho velikonočního tajemství.²⁴¹

²³⁵ Srov. KUNETKA, F., *Slavnost našeho vykoupení*, s. 84.

²³⁶ SC 28.

²³⁷ Srov. KUNETKA, F., *Slavnost našeho vykoupení*, s. 85.

²³⁸ SC 10.

²³⁹ Srov. KUNETKA, F., *Slavnost našeho vykoupení*, s. 97.

²⁴⁰ *Tamtéž*, s. 97.

²⁴¹ Srov. *Tamtéž*, s. 97-98.

3.2 KOMUNITA BLAHOVLAVENSTVÍ JAKO ŽIVÝ OBRAZ SLAVENÍ VELIKONOČNÍHO TAJEMSTVÍ S JEHO ŽIDOVSKÝMI KOŘENY

Komunita Blahoslavenství patří mezi tzv. nové komunity, jejichž vznik náleží do doby po II. vatikánském koncilu. Byla založena roku 1973 ve Francii. Jejím zakladatelem je stálý jáhen Gerard Efraim Croissant a jeho manželka Jo.²⁴²

Stanovy Komunity byly schváleny ve Vatikánu 2. prosince 2002 a její spiritualita tak byla oficiálně církví zařazena jako „autentická cesta ke svatosti pro toho, kdo je k tomuto životu povolán.“²⁴³

V Komunitě žijí zasvěcení bratři a sestry, ale také manželské páry s dětmi, kněží a stálí jáhni. Ti, kdo byli povoláni k životu v Komunitě, se po určité době, ve které probíhá nezbytná formace, zavazují k životu v čistotě podle svého životního stavu, k poslušnosti, vzájemné bratrské podřízenosti, a také k žití evangelijní chudoby.²⁴⁴

3.2.1 SPIRITUALITA

Spiritualita Komunity je popsána v *Knize života*, která má svůj základ v evangeliu a jsou zde zdůrazněna čtyři tajemství Kristova života: vtělení, proměnění, velikonoční tajemství a letnice.²⁴⁵

Vzhledem k tématu diplomové práce se nyní podrobněji zaměříme na aspekt velikonočního tajemství přítomný v životě Komunity.

²⁴² Srov. *O komunitě Blahoslavenství. Komunita Blahoslavenství v Dolanech* [online], [cit. 2011-10-03] Dostupné na Internetu: <http://www.blahoslavenstvi.cz/?o-komunita/>

²⁴³ KOPASOVÁ, L., *Tajemství Kristova života a duchovní cesta člena Komunity Blahoslavenství. Bakalářská práce*, s. 9.

²⁴⁴ Srov. *O komunitě Blahoslavenství. Komunita Blahoslavenství v Dolanech* [online], [cit. 2011-10-03] Dostupné na Internetu: <http://www.blahoslavenstvi.cz/?o-komunita/>

²⁴⁵ Srov. KOPASOVÁ, L., *Tajemství Kristova života a duchovní cesta člena Komunity Blahoslavenství. Bakalářská práce*, s. 9.

Velikonoční tajemství Krista, jeho smrt a zmrtvýchvstání, je etapou Ježíšova života, jež svým významem ostatní etapy završuje a dává jim konečný smysl. Nelze říci, že je nejdůležitější, tvoří však vyvrcholení Ježíšova života.

Tajemství Kristovy smrti a vzkříšení se podstatným způsobem promítá do komunitní spirituality.

Pro každého člena Komunity je důležité, aby dar Kristovy oběti uměl přijmout, aby za něj Pána chválil a vzdával mu dík. Také Ježíšova sebedarující láska má prostupovat životem a být prostředkem k připodobnění se Kristu v jeho proexistenci, v jeho nekonečné lásce k Otci a k lidem.

Křestní dynamika – dynamika smrti a vzkříšení, je přítomna v prožívání všech závazků: chudoby, čistoty a poslušnosti. Člověk umírá sám sobě a Bůh mu, jako odpověď na jeho sebedarování, dává dar vzkříšení.

Aspekt odpouštějící lásky, kterou Kristus v událostech svého utrpení a smrti výrazně projevil, je dalším prvkem spirituality, jež aplikuje Kristovo velikonoční tajemství do společného života členů Komunity. Také Kristova odevzdanost v důvěře Otci v Getsemanech a pak i na kříži je postojem, ke kterému jsou členové vybízeni.²⁴⁶

3.2.2 VZTAH K IZRAELI

Eschatologické pnutí, které je příznačné pro dynamiku života Komunity Blahoslavenství, je vysvětlující skutečností pro významné místo, jež v jejím životě zaujímá vztah k Izraeli.²⁴⁷ Komunita odpovídá na výzvu církve k novému pohledu na Izrael a bere si za svá tato slova svatého Pavla: „Máme v srdci velký zármutek a neustálou bolest. Přáli bychom si totiž, abychom sami byli prokleti, od Krista odloučení, pro své bratry... Vždyť jsou to Izraelité...“ (Srov. Řím 9,2-4)²⁴⁸ Nezůstává ale pouze u „nového pohledu“, jde hlouběji, s pomocí Ducha

²⁴⁶ Srov. KOPASOVÁ, L., *Tajemství Kristova života a duchovní cesta člena Komunity Blahoslavenství. Bakalářská práce*, s. 40-43.

²⁴⁷ Srov. *Tamtéž*, s. 44.

²⁴⁸ *Knihy života Komunity Blahoslavenství. Hlavní dokument o spiritualitě Komunity Blahoslavenství*, s. 52.

svatého a prostřednictvím poznání svého vlastního tajemství, snaží se o opravdovou komunikaci s Izraelem. Dialog se dotýká hlubokých kořenů a přináší tak novou podobu vztahů.²⁴⁹

Komunita spolu s církví očekává jednotu, která už skrze Syna nastala, ale nebyla ještě zjevena. Bolest z rozdělení je výzvou k poznávání Izraele, k modlitbě za něj a lásce. Povolání ke spojení s Izraelem se projevuje kontemplativní modlitbou zaměřenou na krásu Božího plánu s národem, který nikdy nepřestal být vyvoleným. Komunita v Duchu svatém rozjímá tajemství Božího záměru s lidem Izraele.²⁵⁰

„Každý z nás tedy bude celým srdcem milovat Izrael, jak ho miluje Bůh, a proto, že ho miluje a nikdy nebere zpět své dary a svá povolání.“

„Bůh *neupustil od lásky, kterou měl na počátku* (Zj 2,4), ale stále ji rozšiřuje tím, že do navěky zpečetěného vyvolení uvádí děti Nové smlouvy, jak je psáno: *Sjednám svou smlouvu mezi sebou a tebou a tvým potomstvem po tobě, z pokolení na pokolení, smlouvu věčnou, abych byl tvým Bohem a tvého potomstva po tobě...* (Gn 17,7) Bratři a sestry v eschatologickém vzletu, který jim Duch svatý vložil do srdcí, touží po společné velikonoční hostině s Izraelem, po dni, kdy Beránek bude stát na hoře Siónu. [...] V tomto eschatologickém očekávání aktivně pracujeme na svém obrácení a s lkaním se modlíme za naplnění časů. S Ježíšem toužíme, aby se děti Staré i Nové smlouvy *shromáždily jako kuřátka pod křídly své matky* (Mt 23,37). Modlíme se za pokoj pro Jeruzalém a *z lásky k Hospodinu mu vyprošujeme štěstí* (srov. Ž 122,9).“²⁵¹

3.2.3 LITURGIE

Zvláštním způsobem je velikonoční tajemství prožíváno v liturgii, která má připomínat eschatologický rozměr církve. Liturgie má být důstojná, krásná,

²⁴⁹ Srov. *Kniha života Komunity Blahoslavenství. Hlavní dokument o spiritualitě Komunity Blahoslavenství*, s. 52.

²⁵⁰ Srov. *Tamtéž*, s. 53.

²⁵¹ *Tamtéž*, s. 53.

má vypovídat o tom, že je zde přítomno Boží království a že Kristus přebývá uprostřed svých shromážděných.²⁵²

Aktualizace velikonočního tajemství v liturgii je zdrojem četných milostí a inspiruje také k tvořivé kráse při slavení. V liturgii Komunity se snoubí prvky liturgické tradice východu i západu, čerpá i z židovského slavení.²⁵³

Rytmus života v Komunitě je určován modlitbou. Stejně jako den, který je členěn v závislosti na liturgii hodin, má i týden svůj specifický rytmus. Ten je dán směřováním k slavení neděle.²⁵⁴ Každý týden je slaveno tzv. *malé triduum*.²⁵⁵

Čtvrteční večer je vstupem do velikonočního tridua, vnitřní ticho a noční adorace je možnost, jak se hlouběji setkat s Kristem modlícím se v Getsemanské zahradě.

Pátek je dnem, který náleží rozjímání nad Kristovým utrpením, je to den kající. V komunitním domě probíhá úklid, který má symbolizovat i úklid vnitřní, jako přípravu na přijetí Ženicha. Večer se slaví připomínka šabatu, formou modlitby za stolem inspirovanou židovským slavením. Při slavení šabatu nejde o dodržování předpisů, Komunita se chce tento den přidružit k modlitbám Izraele, chce poznávat vlastní kořeny a spojit se s židovským lidem. Skrze modlitbu s Izraelem lze hlouběji pronikat do tajemství vyvoleného národa, a také lépe chápat obřady a zvyklosti církve, lépe porozumět její tradici. Modlitba s Izraelem je výrazem společenství a lásky.²⁵⁶

Sobotní den je obzvlášť vyhrazen pro kontemplaci a společné studium Písma. Večer jsou slaveny nešpory vzkříšení inspirované byzantskou liturgií. Toto radostné slavení Krista vzkříšeného je místem pro evangelizaci, uplatňování

²⁵² Srov. *Kniha života Komunity Blahoslavenství. Hlavní dokument o spiritualitě Komunity Blahoslavenství*, s. 21.

²⁵³ Srov. KOPASOVÁ, L., *Tajemství Kristova života a duchovní cesta člena Komunity Blahoslavenství. Bakalářská práce*, s. 45.

²⁵⁴ Srov. *Kniha života Komunity Blahoslavenství. Hlavní dokument o spiritualitě Komunity Blahoslavenství*, s. 22.

²⁵⁵ Srov. KOPASOVÁ, L., *Tajemství Kristova života a duchovní cesta člena Komunity Blahoslavenství. Bakalářská práce*, s. 45.

²⁵⁶ Srov. *Kniha života Komunity Blahoslavenství. Hlavní dokument o spiritualitě Komunity Blahoslavenství*, s. 22.

charismat, společenství s druhými. Radostný charakter liturgie je umocněn zpěvem a tancem. Ve velikonoční době se zapaluje oheň.

Neděle je orámována dvojími nešporami, v sobotu večer a v neděli večer, které jí dodávají eschatologický ráz. Je vrcholem celého týdne, tak jako je vrcholem každého jednotlivého dne mše svatá. Komunita slaví mši ve farním společenství. Neděle je dnem pracovního klidu, pečlivé liturgie a slavnostního společného jídla.²⁵⁷

O slavnostech a svátcích je slavnostnější liturgie (používá se kadidlo, kaple je vyzdobena...), ale i oděv a stolování jsou přizpůsobeny slavnostní náplni konkrétního dne. Členové komunity jsou zváni k tomu, aby odlišovali všední od svátečního. „Skrze tento aspekt slavení zakoušíme jakési prvotiny Božího království, slavení tedy patří k eschatologickému rozměru komunitní spirituality – je účastí na milosti vzkříšení.“²⁵⁸

Lze shrnout, že prožívání velikonočního tajemství v Komunitě Blahoslavenství tvoří jeden podstatný aspekt života. Bohatý obsah, který se nám v nazírání na Kristovu smrt a utrpení předkládá, je beze zbytku aplikován na konkrétní prožívání jednotlivých situací každého dne. Zejména odkaz Kristovy bezvýhradné odevzdanosti Otci, sebedarující lásky vůči němu i vůči nám, a také lásky odpouštějící, je zdrojem síly, kterou bratři a sestry potřebují k naplnění společného života v Komunitě.

Duchovní spojení s Izraelem dodává Komunitě potřebnou kontinuitu a pevné ukotvení v základech naší víry. Kristova pascha je přeci dovršením paschy Izraele, vyjití, které bylo započato exodem z Egypta, je završeno Kristovým přejitím ze smrti k životu věčnému, na kterém máme i my skrze křest účast.

Liturgické ztvárnění velikonočního tajemství, jeho každotýdenní prožívání, je příležitostí k neustávajícím chválám a díkům za oběť, kterou pro nás Kristus vykonal, za dar Života.

²⁵⁷ Srov. *Kniha života Komunity Blahoslavenství. Hlavní dokument o spiritualitě Komunity Blahoslavenství*, s. 22-23.

²⁵⁸ KOPASOVÁ, L., *Tajemství Kristova života a duchovní cesta člena Komunity Blahoslavenství. Bakalářská práce*, s. 45.

ZÁVĚR

Záměrem této práce bylo zprostředkovat hlubší poznání Kristova velikonočního tajemství, uvědomění si významu a hloubky tohoto činu, který je nám stále znovu zpřítomňován v liturgickém slavení. Toho mělo být dosaženo i prostřednictvím poznání židovských kořenů naší víry, proniknutím do židovské modlitby a liturgie, jež byla také modlitbou a liturgií našeho Pána.

Významné místo v prvním oddílu práce zaujímá modlitební praxe židovského národa, v jejímž středu stojí modlitba požehnání, *berakah*. Už od dob Mojžíšových se Židé modlili touto formou a přes celý Starý zákon až k zákonu Novému se lze s *berakot*, ať už implicitně, či explicitně setkávat. Požehnání, jak se pronáší prostřednictvím *berakah* je požehnáním Boha člověku, ale také člověka Bohu – a to ve smyslu dobrořečení a chvály. Stejným způsobem probíhá i liturgický dialog v křesťanské bohoslužbě: při eulogické modlitbě (bližší kapitola 2.5.1) Bůh vychází vstříc člověku a člověk jej oslavuje a chválí.

Svátek *Pesach*, stěžejní událost pro Izrael, stojí v centru židovského. Všechny ostatní svátky s ním mají určitou souvislost a vztahují se k němu. Stejně tak naše Velikonoce jsou centrem liturgického roku, ústředním bodem, ze kterého vše vychází a do nějž se vše navrácí. Stejně jako křesťanské Velikonoce nejsou pouhou historickou vzpomínkou, ale aktualizují ono tajemství, stejně tak i *Pesach* vyzdvihuje důležitost aktualizace události vyjití do každé doby a na každého člověka. V neposlední řadě stojí akt ustanovení eucharistie, které Kristus učinil právě v atmosféře *pesachové* večeře. Rodinný způsob slavení a intimní atmosféra slavení svátku může být cestou k prožívání intimního spojení s Kristem, které má každý z nás prožívat při eucharistii.

Při pohledu na vývoj slavení velikonočního tajemství (druhá kapitola), které se v dobách středověku dostalo do úzkých a setrvalo v tomto rozervaném stavu až do dob liturgické obnovy, se vynořuje otázka, jak je možné, že svátek všech svátků, byl takto pokřiven a byla mu upřena odpovídající forma a důstojnost. Nicméně tomu tak bylo a velikonoční vigilie byla značnou dobu slavena o sobotním ránu, kdy ještě celá církev měla setrávat v tichu u Kristova hrobu.

Až díky aktivitám liturgického hnutí, které byly stvrzeny dekretem Pia XII. z roku 1951, byla navracena slavení velikonočního tridua jeho původní podoba (kapitola 2.3.3).

Po II. vatikánském koncilu přichází řada pozitivních změn, které přináší velikonoční tajemství opět do středu pozornosti každého věřícího, a to zejména prostřednictvím liturgie, jež je důležitým prostředkem pro dialog s Bohem. Tyto tendence podněcují i vznik tzv. nových komunit, mezi něž patří i Komunita Blahoslavenství, která ve svém životě výrazně aplikuje Kristovo velikonoční tajemství, a to v mnoha rovinách (spiritualita, liturgie, vztah k Izraeli).

Věřím, že tato práce se může stát vodítkem pro člověka, který touží po osobním setkání s Kristem ukřižovaným, zmrtvýchvstalým a oslaveným. To, že se ohlížíme zpět ke kořenům, nás může posunout kupředu a obohatit značně duchovní život jednotlivce, jelikož se nám nabízí vhled do Kristovy doby, do jeho tradic, do světa ve kterém žil. A i zde myslím platí, že koho milujeme, musíme a především chceme dobře znát.

Na závěr připojuji poselství Druhého vatikánského koncilu:

„Když posvátný sněm zkoumá tajemství církve, má na paměti svazek, kterým je lid Nového zákona duchovně spojen s Abrahámovým potomstvem.

Církev Kristova totiž uznává, že počátky její víry a jejího vyvolení sahají podle Božího tajemství spásy až k patriarchům, Mojžíšovi a prorokům. Vyznává, že všichni, kdo věří v Krista, jsou Abrahámovými dětmi podle víry, že jsou zahrnuti v povolání tohoto patriarchy a že odchod vyvoleného národa ze země otroctví je tajemným předobrazem spásy církve. Proto církev nemůže zapomenout, že obdržela zjevení Starého zákona prostřednictvím národa, s kterým Bůh ve svém nevýslovném milosrdenství uzavřel starou smlouvu. Ví, že bere sílu z kořene ušlechtilé olivy, na kterou jsou naroubovány ratolesti plané olivy, pohani. Církev totiž věří, že Kristus, náš pokoj, usmířil svým křížem Židy a pohany a v sobě spojil dvojí v jedno.“²⁵⁹

²⁵⁹ NAe 4.

BIBLIOGRAFIE

Prameny:

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Český ekumenický překlad, Česká biblická společnost, Praha, 1993, ISBN 80-85810-08-5.

Český misál pro neděle a význačné dny liturgického roku. 2., oprav. vyd. Praha: Česká katolická charita, 1980.

Dokumenty II. vatikánského koncilu. 1. vyd. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-089-3.

Kniha života Komunity Blahoslavenství. Hlavní dokument o spiritualitě Komunity Blahoslavenství, překlad z francouzského jazyka, 1998.

Literatura:

ADAM, Adolf. *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe.* 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1997. ISBN 80-7021-269-1.

ADAM, Adolf. *Liturgika. Křesťanská bohoslužba a její vývoj.* 2. vyd. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-968-3.

DI SANTE, Carmine. *Židovská modlitba. K počátkům křesťanské liturgie.* 1. vyd. Praha: Oikúmené, 1995. ISBN 80-86005-00-3.

KUNETKA, František. *Slavnost našeho vykoupení.* 1. vyd. Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 1997. ISBN 80-7192-184-X.

KUNETKA, František. *Židovské kořeny křesťanské anafory.* 1. vyd. Olomouc: vydavatelství Univerzity Palackého, 1994. ISBN 08-7067-398-2.

KUNETKA, František. *Židovský rok a jeho svátky. „Budeš se radovat před Hospodinem, svým Bohem“ (Dt 16,11).* 4. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0356-0.

BRADÁČ, Josef. *Posvěcení času.* Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1992.

- BRADÁČ, Josef. *Věda o liturgii. Část třetí: slavnost eucharistie. Přednášky a texty*. Pro vnitřní potřebu vydala Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta v Praze, pobočka Olomouc, 1972.
- DE VRIES, Simon Philip. *Židovské obřady a symboly*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2009. ISBN 978-80-7021-963-8.
- GIGLIONI, Paolo. *Svátosti Krista a církve*. 1. vyd. Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 1996. ISBN 80-7192-115-7.
- Katechismus katolické církve*. 2. vyd. (v KN 1. vyd.). Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 2001. ISBN 80-7192-488-1.
- KOPASOVÁ, Lucia. *Tajemství Kristova života a duchovní cesta člena Komunity Blahoslavenství*. Diplomová práce obhájená na Teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci r. 2007.
- KUNETKA, František. *Eucharistie v křesťanské antice*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0920-8.
- KUNETKA, František. *Liturgický rok ve slavení církve*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1995.
- KUNETKA, František. *Úvod do liturgie svátostí*. Karmelitánské nakladatelství kostelní Vydří, 2001. ISBN 80-7192-618-3.
- NOSEK, Bedřich, DAMOHORSKÁ, Pavla. *Úvod do synagogální liturgie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-0986-7.
- RICHTER, Klemens. *Liturgie a život*. 2. rozšířené vyd. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-721-575-5.
- STERN, Marc. *Svátky v životě židů*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad. 2002. ISBN 80-7021-551-8.
- TAFT, Robert F. *Život z liturgie – tradice Východu i Západu*. 1. vyd. Olomouc: Refugium, 2008. ISBN 978-80-86715-95-7.

Internetové zdroje:

KOWALSKI, Aleksander. *Seriál Společné dědictví aneb Židovské kořeny eucharistie. Radio Vaticana.* [online] 2005, [cit. 2011-01-30] Dostupné na Internetu: <http://www.radiovaticana.cz/serial.php4?id=18>

O komunitě Blahoslavenství. *Komunita Blahoslavenství v Dolanech* [online], [cit. 2011-10-03] Dostupné na Internetu: <http://www.blahoslavenstvi.cz/?o-komunita/>

RICHTER, Klemens. *Uctívání kříže – střed velkopáteční liturgie. Getsemany.* [online] 2002, [cit. 2011-09-25] Dostupné na internetu: <http://www.getsemany.cz/node/379>

SEZNAM ZKRATEK

PÍSMO SVATÉ

Zkratky biblických knih jsou převzaty z českého ekumenického překladu Bible (Česká biblická společnost, Praha, 1993)

DOKUMENTY DRUHÉHO VATIKÁNSKÉHO KONCILU

LG *Lumen gentium* (věroučná konstituce o církvi)

SC *Sacrosanctum Concilium* (konstituce o posvátné liturgii)

PO *Presbyterorum ordinis* (dekret o službě a životě kněží)

NAe *Nostra aetate* (deklarace o poměru církve k nekřesťanským náboženstvím)

KKC *Katechismus katolické církve*

ANOTACE

Příjmení a jméno autora: DVOŘÁKOVÁ Kristýna, DiS.

Instituce: Katedra pastorální a spirituální teologie

Vedoucí práce: Dr. Michael Špaček

Počet stran: 78

Počet titulů bibliografie: 23

Klíčová slova: velikonoční tajemství
 pascha
 berakah
 liturgie
 eucharistie
 aktualizace (zpřítomnění)

Diplomová práce se soustředí na ústřední bod křesťanského života a dějin spásy – velikonoční tajemství. Skrze poznání židovských kořenů, liturgie a modlitební tradice, se snaží hlouběji proniknout do významu mystéria paschy. Je zde také přehled nejdůležitějších etap ve vývoji slavení velikonočního tajemství, od dob apoštolských, přes II. vatikánský koncil až po dnešní dobu, která je tu zastoupena náhledem do života Komunity Blahoslavenství, jako společenství, ve kterém je živě prožíváno velikonoční tajemství s jeho židovskými kořeny.

ANNOTATION

Author's surname and first name: DVOŘÁKOVÁ Kristýna, DiS.

Institution: Department of pastoral and spiritual theology

Leader of thesis: Dr. Michael Špaček

Number of pages: 78

Number of bibliography titles: 23

Key words: the secrets of the Easter liturgy
 passover
 berakah
 liturgy
 Eucharist
 actualization

The thesis focuses on the central point of Christian life and salvation history – the Easter mystery. The thesis tries to delve into the importance of Paschal mystery through the knowledge of Jewish roots, liturgy and prayer tradition. There is also an overview of the most important stages in the development of the celebration of the Paschal mystery, since the apostolic era, through II. Vatican Council to the present time, which is represented by a view into the life of the Beatitudes Community, as the community in which the Easter secret is vividly lived through with its Jewish roots.